קנין הלכה

3

מראי מקומות

מס' 8

חודש שבט תשפ"ד

יו"ד הלכות רבית

סימן קעו מסעיף ז עד הסוף, וסימן קעז עד סעיף יג

קנין הלכה

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

קנין הלכה

מראי מקומות

המשך סימן קעו

סעיף ז

מקור הדין הוא במשנה דף עה. לא יאמר חרוש עמי בגריד ואני אחרוש עמך ברביעה. והיינו דאף שאינו עושה עמו מלאכה אחרת אלא פורע לו בחרישה תמורת החרישה שחרש עמו, מ"מ אסר השו"ע כיון שמחיר החרישה בזמן הרביעה עולה על מחיר החרישה בגריד.

ועיין לעיל [סי' קם סעיף ט] שהשו"ע הביא את האיסור לפרוע במלאכה אחרת ["נכש עמי ואעדור עמך"] באופן ששווי העבודה הניתנת במועד המאוחר עולה על שווי העבודה המוקדמת.

סעיף ח

גמ' ב"ב דף פו: ת"ש השוכר את הפועל עד דף פז. לא מיחזי כי אגר נטר לי.

בגמ' מבואר דאסור להקדים מעות לפועל ולקבל תמורת זה הוזלה בשכרו, דנמצא מוזיל גביה משום אגר נטר ויש בזה איסור רבית מדרבנן.[1]

אמנם איסור זה הוא דוקא כאשר מקדים ונותן את המעות קודם שהתחיל הפועל בעבודתו, אבל אם הפועל כבר התחיל בעבודה מותר ליתן לו את כל השכר ולקבל הוזלה, אף שהשכירות עתידה להמשך במשך ימים רבים.

ונתבארו בגמרא שני טעמים חלוקים להיתר זה:

א. באופן שכל ימי השכירות נחשבים שכירות אחת, משמע בגמרא שטעם ההיתר פשוט, דכיון שכבר התחילה תקופת השכירות הרי זה זמן מתאים לשלם שכר, ואינו בגדר הקדמת מעות, ואף ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, היינו רק שאינו מחוייב לשלם אלא לבסוף, אך אם משלם בזמן מוקדם יותר, אפילו ביום הראשון של השכירות, הרי זה תשלום השכירות ולא הקדמת מעות [וכעין מה שנתבאר לעיל (סעיף ו) בשכירות קרקע].

ביאורים והערות

1. ואין בזה איסור תורה כיון שהוא דרך מקח, שנותן מעות ומקבל עבודת פועל. והנה בגמ' [דף סג:] הובא דין פסיקה בהוזלה, דמותר להקדים מעות על מקח ולקבל הוזלה אם יש לו למוכר המקח ברשותו. ועוד נתבאר שם [תוס' ד"ה ואמר] דבחפץ שאין שומתו ידועה מותר לעשות פסיקה בהוזלה אף כשאין המקח ברשותו.

והקשה החוות דעת [סי' קסב ס"ק יא, וסי' קעו ס"ק ז] למה לא יהיו היתרים אלה קיימים במקדים לפועל מעות והפועל מוזיל לו את שכר הפעולה. והנה לגבי ההיתר דיש לו כתב החוות דעת [סי' קסב ס"ק יא] דלא שייך לעשות קנין בפועֵל לפני תחילת העבודה. ובאופן אחר י"ל דכיון שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום לכן לא סגי בזה לקנין, ולא דמי למקח שהמעות קונות עכ"פ למי שפרע.

ולענין הקושיא השנייה שאין שומתו ידועה, לכאורה י"ל בפשיטות דמירי ששכר הפועל בימות הקיץ ידוע ויש הוזלה ברורה, אלא שהחוות דעת [סי' קעו ס"ק ז] הקשה מכח הא דאין אונאה לשכר פועלים, כמבואר בשו"ע [חו"מ סי' רכז סל"ג], ונקט החוות דעת שכל דבר שאין לו אונאה חשיב כאין שומתו ידועה, ולמד זאת מדברי המ"מ [פ"ח ה"א]. אמנם בספר מקור מים חיים כתב שהמ"מ כתב להדיא שדין זה נאמר רק בקרקע שאין כיוצא בה נמכרת ולכן אין לה שומא ידועה, ואין שכר פועל דומה לזה כלל.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. באופן שכל יום ויום נחשב שכירות בפני עצמו, לא קיים ההיתר הנ"ל. אמנם נתבאר בגמרא שגם בזה מותר ליתן מעות מהיום שהפועל התחיל לעבוד, והטעם משום דמן הדין אמרינן דזלזולי בשכירות שרי, [ועיין ביאור סברא זו בהערה[2]] אלא דמיחזי כרבית, ולכן מיום שהפועל מתחיל בעבודתו כבר לא מיחזי כרבית, וה"ז מותר.[3]

סימן קעז

סעיף א

משנה דף ע: אין מקבלין צאן ברזל מישראל עד וכל יד נכרי באמצע פטור מן הבכורה.

בגמרא מבואר שענין נכסי צאן ברזל הוא שהמקבל את הצאן מקבל עליו אחריות אונסא וזולא [וכן אחריות פחת], וכתבו הראשונים דהיינו ששמין את הצאן בדמים וכל מה שנפחת מהצאן צריך המקבל לשלם כאשר יסתיים ההסכם שביניהם, ובינתיים חולקין בולדות. וכיון שקיבל עליו המקבל את האחריות ה"ז כמלוה, ולכן הרווחים שהוא נותן לבעלים של הצאן הם רבית.
ובתום' [דף ע: ד"ה אין] מבואר שאם ההסכם ביניהם הוא שחולקים בולדות [וה"ה בגיזות ובחלב], אין כאן רבית דאורייתא אלא רבית דרבנן, וכן לשון השו"ע [שהוא לשון הרמב"ם] דהאיסור הוא משום דקרוב לשכר ורחוק להפסד, אך אם קצבו שכר שיתן לו כל שנה בין יהיו רווחים ובין אם לא יהיו, הרי זו רבית דאורייתא. וכתב בתום' הרא"ש הטעם, משום שרבית מסופקת אינה רבית קצוצה, וכעין המבואר ברש"י [דף סב: ד"ה ובדינינו].[4]

ביאורים והערות

2. בביאור סברא זו דמותר להוזיל בשכירות, כתבו רבינו יונה והרשב"א והנ"י והמ"מ [פ"ז הי"ב] דהוא משום דכאשר מקדים לפועל את שכרו הרי הוא קונה אותו לפעולתו, ולכן אין זה מוגדר כהקדמת מעות, ואף שהפועל יעבוד רק אחר זמן אין זה חסרון בקנין, ודימה זאת רבינו יונה לאדם הנותן מעות וקונה עכשיו בקנין גמור חפץ, ומקבל הוזלה כיון שהחפץ יעבור לידיו רק אחר זמן, שאין בזה איסור רבית כיון שקנה את החפץ בקנין גמור. [והרשב"ם והרמ"ה פירשו באופנים אחרים את ההיתר של זלזולי בשכירות].

3. <u>תוספת עיון</u>

<u>הקדמת מעות לפועל שעשה עמו קנין</u>

כתב הנמוק"י [ב"ב דף פז.] בשם הריטב"א בשם רבותיו, דאם עשה קנין עם הפועל שלא יוכל לחזור בו [משמע דכוונתו לקנין סודר], הרי זה מותר להקדים לו מעות אף קודם שהפועל מתחיל לעבוד, כיון שהוא כקונה חפץ בקנין גמור. וכתב הריטב"א דכיון שעשו קנין, לטפויי אתי שלא יוכל לחזור בו, ובשו"ת הריטב"א [סי' קיז] כתב דהוי כמתנה על מה שכתוב בתורה בדבר שבממון, שתנאו קיים ואינו יכול לחזור בו בחצי היום. אמנם כיון שהש"ך [חו"מ סי' שלג ס"ק יד] הביא הרבה ראשונים החולקים וסוברים שגם אם עשה קנין יכול הפועל לחזור בו, לכן לכאורה אין להקל בזה.

<u>הקדמת מעות לפועל העושה מלאכתו בקבלנות</u>

כתב הגר"ז [סעיף יד] שאין הבדל בין פועל לקבלן, וגם בקבלן יש איסור להקדים מעות קודם שמתחילים לעבוד, וכן יש בו היתר אם מתחיל לעבוד.

אמנם אם עשו עם הקבלן קנין שלא יוכל לחזור בו, כתב הש"ך [הנ"ל] דקנין מהני בה, ולפי"ז כתב בשו"ת שבט הלוי [ח"ג סי' קי] שמותר להקדים מעות לקבלן שעשה עמו קנין, כיון שאינו יכול לחזור בו.

4. <u>תוספת עיון</u>

<u>האם מחזיר לו את הצאן עצמם או פורע בדמים</u>

לשון הגמ' [דף ע:] היא כיון דאי לא יהבי זוזי אתי נכרי תפיס לה לבהמה, ומשמע שבאופן הרגיל פורע לו במעות ולא מחזיר את הצאן עצמן. והריטב"א הביא בשם תוס' [תוס' הר"פ] שתמהו, דאדרבה, סתם נכסי צ"ב הבעלים תובע את הצאן עצמם, ועיי"ש בריטב"א שמסופק אם המקבל יכול לסלקו בזוזי, או שע"פ דין הוא מחוייב להחזיר את הצאן עצמם, ומ"מ פשוט לו שבד"כ הבעלים מעוניינים לקבל בחזרה את הצאן שלהם.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>בדברי השו"ע שאם קיבל עליו הנותן אחריות אם הוזלו או נטרפו ה"ז מותר</u>

כתב השו"ע [והוא לשון הרמב"ם] שאם קיבל עליו הנותן אחריות אם הוקרו או הוזלו או נטרפו אין בזה איסור רבית. ונחלקו הפוסקים במקרה שקיבל עליו הנותן חלק מהאחריות:

א. הגר"א [ס"ק ג] נקט דאין היתר אלא אם קיבל עליו הנותן גם אונסא וגם זולא, אך אם אחריות אונסין על המקבל או אחריות זולא עליו הרי זה אסור.[5]

ב. המחנה אפרים [סי' לב] והחוות דעת [ס"ק א] נקטו דלפי השו"ע [הרמב"ם] סגי בזה שיקבל הנותן על עצמו אונסא או זולא, ואז שרי אף אם המקבל קיבל על עצמו את שאר האחריות.

והוסיפו המחנ"א והחוו"ד דזה לדעת השו"ע [לעיל סי' קעו סעיף א וסעיף ג] לענין השכרת חפצים, שנקט שאם אחריות זולא על הנותן ה"ז מותר אף שאחריות אונסים על המקבל [ואפילו בכלים שאין בהם פחת], אך לדעת הרמ"א שם [שהיא דעת תום' והרא"ש] אין היתר אלא אם גם אחריות הפחת היא על המקבל, ובכלים שאין בהם פחת ה"ז אסור.[6]

ובציור שקיבל עליו המקבל אחריות זולא, כתב החוו"ד שאם יקבל הנותן עליו אחריות אונסין וגם אחריות גניבה ואבידה ה"ז מותר, וכעין המבואר בדברי תרומת הדשן [סי' שב],[7] ואם אחריות גניבה ואבידה על המקבל ה"ז אסור.

מה שכתב הש"ך [ס"ק ב] בשם סה"ת והראב"ד דאם קיבל נכסי צ"ב באיסור ונתן לו רווחים אסורים, מחשבים אותו כפירעון הקרן, דין זה שייך לסוגיא דסלוקי בלא זוזי אי הוי כאפוקי, ונתבאר לעיל [סי' קסו ס"ג ברמ"א].

<u>בדברי הרמ"א במקבל עיסקא שאינו נוטל רווחים</u>

מש"כ הרמ"א דאם המקבל אינו נוטל כלל רווחים לעצמו אלא מתעסק לטובת הנותן ה"ז מותר, מקורו בתשובת חכמי לוניל המובאת בספר התרומות, וכן בתשובת הר"ן [סי' עג]. טעם ההיתר הוא שבאופן זה שאין המקבל נוטל כלל חלק ברווחים אין זו הלואה, אלא שלוחו של הנותן הוא רק שהיטיב עמו וקיבל עליו אחריות. ועיי"ש בתשובת הר"ן שאפילו נותן למתעסק שכר טירחא ה"ז מותר, ולא חשיב מתעסק לצורך עצמו כיון שאינו נוטל כלל חלק מהריוח, ואדרבה ע"י נטילת שכ"ט ה"ז נראה טפי כשלוחו של בעל המעות.

ביאורים והערות

ועיין חוות דעת [ס"ק ט] שכתב שגוף נכסי הצאן ברזל שייכים לנותן, והוא יכול לקדש בהם את האשה גם בזמן שהם ברשות המקבל ובאחריותו. ובזה ביאר החוו"ד את דברי מהרי"ו המובאים ברמ"א [יו"ד סי' שכ ס"ז] שאם ישראל נותן צאן ברזל לנכרי חייבת הבהמה בבכורה.

ובסי' קס [סוס"ק י] כתב החוו"ד עוד דאף לענין דיני ביכורים אם נתן קרקע בתורת נכסי צ"ב חייב הנותן בביכורים, דקרינן ביה אדמתך. אמנם הרשב"א כתב בהביאו את שיטת רש"י, שנכסי צאן ברזל הם מכר גמור אלא שחולקין בולדות. [ובשו"ע או"ח (סי' רמו ס"ד) איתא דישראל שהשכיר שוורים לנכרי וחורש בהם בשבת יש מתירים אם קיבל עליו הנכרי אחריות מיתה וגזילה ויוקרא וזולא, וי"א דכיון שאין הנכרי יכול למוכרם אם ירצה יש בזה איסור שביתת בהמתו, דנקראים בהמות של ישראל, ומבואר דאף שקיבל עליו את כל האחריות, אין הנכרי יכול למוכרה לאחרים].

5. ולכאורה איסורו מדרבנן, דא"ר אינו כהלואה גמורה שכל האחריות על המקבל.

6. והחוו"ד הוסיף דכיון שהמ"מ כתב שבצאן ברזל אין פחת, וכמש"כ הש"ך [סי' קעו ס"ה], לכן לפי הרמ"א [סי' קעו] אין להתיר לקבל צאן ברזל באחריות אונסין, אף שאחריות זולא על הנותן.

7. והוסיף החוו"ד [ס"ק ט] לחדש דכל זה כאשר הנותן נשאר בעלים על החפץ, אבל באופן שהבעלות על הנכס עברה לידי המקבל ה"ז כעין הלואה, ואין היתר אף אם יקבל עליו הנותן אונסא וזולא, ובזה איירי להלן [סעיף ו], ואמנם ברבית דרבנן התיר הרמ"א בכה"ג שכל האחריות על הנותן אף שהחפץ עבר לבעלות המקבל.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ב

משנה דף סח. אין מושיבין חנווני עד דף סט. סתם אריסא למרי ארעא משתעבד לאתויי ליה רעיא. גמ׳ דף קד: אמרי נהרדעאי האי עיסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון עד להכי קרו לה עיסקא דאם מת לא יעשה מטלטלין אצל בניו.

מסעיף זה ואילך עד סוף הסימן מתפרשים דיני עיסקא. ענין עיסקא הוא שאדם שיש לו ממון או סחורה נותן אותם לאדם אחר כדי שיתעסק בהם, ויחלקו ברווחים. ותיקנו חכמים שתהא מחצית העיסקא באחריות הנותן, ומחציתה באחריות המקבל, שאם ניזוקה הסחורה או נאבדה או נפחתה מדמיה ישאו שניהם בהפסד. ונמצא שהמקבל קיבל עליו אחריות אונסא וזולא של מחצית המעות ומחצית זו נחשבת אצלו כמלוה,[8] ואילו המחצית האחרת אינה כמלוה בידו אלא כפקדון היא בידו, שהיא שייכת לבעל המעות הואיל והיא באחריותו, והמקבל נשתעבד להתעסק בכל המעות ולהרויח בהן.
והנה בעיסקא אין חשש רבית מצד מה שהוא נותן לבעל המעות מחצית מהרווחים, שהרי מחצית מהמעות שייכות לבעל המעות והרווחים שלו מן הדין, משום שמעותיו הרויחו, אך יש בעיסקא איסור רבית משום הטירחא שטורח המתעסק במעות של הפקדון כדי להרויח בהן, והוא עושה את זאת משום שקיבל את המחצית האחרת של המעות בהלואה, ולכן הצריכו חכמים שבעל המעות ישלם למקבל שכר על הטירחא הנ״ל שהוא טורח.

אמנם נתפרש בסוגיית הגמרא [דף סח:-סט.] שהקלו חכמים הרבה בנידון זה של שכר הטירחא, וכפי שיבוארו פרטי דין זה להלן [בסעיף זה]. הטעם לזה נתפרש בראשונים דהוא משום שאיסור הרבית הנ״ל [שטורח בעיסקא בחינם] אינו איסור תורה אלא אבק רבית.[9] הטעם שאין בזה איסור תורה מבואר בהערה.[10]

פרטי דיני שכר טירחא

בגמרא נתפרשו כמה אופנים של שכר טירחא:

א. נותן לו שכר כפועל בטל.

ב. אם המקבל מקבל על עצמו חצי האחריות [פלגא בהפסד] יקבל ברווחים שני שליש, ואם הסכימו שיקבל מחצית מהרווחים אזי במקרה של ההפסד יפסיד רק שליש, והנותן יפסיד שני שלישים, וע״י חילוק זה בין הרווחים לבין ההפסדים נמצא שהוא מקבל רווחים יותר ממה שמגיע לו לפי חלק המלוה שבעיסקא זו, וזהו השכר טירחא.

ג. עוד נתבאר בגמ׳ שכר טירחא ע״י שקוצץ לו דינר בשכרו.

ביאורים והערות

8. אלא שאינו כשאר מלוה שיוכל להוציאה במה שירצה, אלא גם מחצית זו משועבדת לו לעיסקא להתעסק בה ולהרויח, וכמבואר בגמ׳ [דף קד:].

9. דין זה שהטירחא אינה אלא אבק רבית מפורש ברמב״ם [פ״ו שלוחין ה״ב] וברא״ש [סי׳ לט] וברשב״א וריטב״א [דף סט.].

10. ברמב״ן וברשב״א [דף ע.] אף מבואר הטעם, דכיון שאינו נותן רווחים מעלמא רק מיניה וביה [ממה שהרויחה העיסקא] הרי זה מורה שהעיסקא אינה בגדר הלואה גמורה, ולכן אין בזה איסור רבית מהתורה. [והרשב״א הוסיף עוד דגם אין המקבל רשאי להוציא את המעות לצרכיו, רק לצורך העיסקא. וברמב״ם [פ״ו שלוחין ה״ב] משמע ג״כ שאין זו מלוה גמורה אלא מתקנת חכמים, ולכן אין בזה איסור רבית מהתורה, וכן כתב הרדב״ז [ח״ד סי׳ אלף רפה בדעת הרמב״ם]. אמנם החוות דעת [סי׳ קסז ס״ק א] כתב דהטעם שאין בטירחא שטרח המקבל איסור רבית קצוצה, הוא משום שהוא מתעסק גם עבור עצמו בפלגא מלוה של העיסקא, ויש כאן הסברא שאמרו בגמרא [דף סט.] גביל לתורא גביל לתורי, והסכים לזה בעל הברוך טעם [בהגהתו לחוו״ד הנ״ל], גם בספר שער דעה [סי׳ קסו ס״ק א] כתב שזה הטעם שאין הטירחא שטורח המקבל נחשבת רבית דאורייתא.

קנין הלכה

מראי מקומות

ד. עוד הובא בגמ' שכר טירחא כשהסכימו ביניהם "מותר שליש בשכרך", וכפי שיבואר בע"ה להלן. ונקטו הפוסקים שיש חילוקי דינים בין האופנים הנ"ל של שכר טירחא, וכדלהלן. וחילקו הפוסקים בנידון זה בין אם קצצו שכר הטירחא מתחילה, שבזה הקלו טפי לקצוץ דבר מועט, לבין היכא שלא קצצו מתחילה ורק כשבאו לחלוקת הרווחים באו לדון על השכ"ט, שבזה חמיר טפי. [פרטי דיני שכ"ט שקצצו מתחלה מבוארים להלן סעיף ג].

עוד נתבאר בגמרא ובפוסקים שיש חילוק בין אם יש למתעסק עסק נוסף משלו שבזה הקלו טפי, אשר הוא מתעסק בו בד בבד עם העיסקא, לבין אם אין לו עסק משלו וכל עיסקו בעיסקא, שבזה החמירו יותר.

<u>בדברי השו"ע שנותן לו שכרו כפועל בטל</u>

במשנה [דף סח.] איתא דנותנים למתעסק שכרו כפועל, ובגמ' הובאה ברייתא דהיינו כפועל בטל, ופירשו בגמ' דהיינו כפועל בטל של אותה מלאכה דבטל מינה. ונחלקו הראשונים בביאור לשון זה:

א] רש"י מפרש שאם היתה מלאכתו של המקבל נגר או נפח, אומדים כמה היה מסכים ליטול להבטל ממלאכתו הכבידה ולעסוק במלאכה קלה של חנווני, ושכר זה יתן לו.[11]

ב] תוס' [דף סח. ד"ה ונותן] מפרשים דאומדים כמה היה מסכים ליטול ליבטל לגמרי ממלאכתו וסכום זה יתן לו.

ג] תלמידי הרשב"א מפרשים דמיירי שהמלאכה שמתבטל ממנה יש בה זמנים ששכרה מרובה, בתקופה שהיא נצרכת מאוד כגון לפני החג, ויש בה זמנים ששכרה מועט כשאינה נצרכת, ונותנים למתעסק את השכר המועט של המלאכה שהוא בטל ממנה.

ד] הטור מפרש שלא משערים במלאכה שבטל ממנה אלא במלאכה שעושה עכשיו, כגון אם הוא חנווני, נותנים לו שכר שאדם בטל ממלאכה היה מוכן ליטול כדי להיעשות חנווני, שהוא שכר מועט יותר מהשכר הרגיל של חנווני.[12]

הש"ך [ס"ק ה] הביא את ארבע השיטות האלו בביאור שכר פועל בטל, ובתחילה העתיק את דברי הטור, ולא הכריע בין השיטות, ובספר גידולי תרומה [שמ"ו ח"ג ס"ח] כתב דיכול המוחזק לומר קים לי, ולפי"ז אם המתעסק מוחזק במעות יוכל לתבוע את השכר הגבוה יותר.

<u>בדברי הט"ז ונקודות הכסף</u>

הט"ז [ס"ק ג] האריך לומר שלענין דינא יש לפסוק כשיטת תום' וכשיטת הטור, היינו שבאדם שיש לו מלאכה והוא מתבטל

ביאורים והערות

11. שיטת רש"י [ותוס' והרשב"א המובאים להלן] צריכה ביאור, דמהיכי תיתי נשער את שכרו בסכום ששוה לו להבטל ממלאכתו הקודמת, והרי אין לנו לשער אלא את שווי עבודתו שעובד עכשיו כחנווני, ואם רצו חכמים להקל בזה, ישערו בכמה היה מסכים פועל בטל שאין לו מלאכה להשכיר את עצמו כחנווני, וכשיטת הטור [המובאת להלן], אך מה לנו ולמלאכתו הקודמת. [ובשלמא לגבי השבת אבידה בגמ' ב"מ (דף לא:) א"ש דמשערין בביטול המלאכה שלו, שהתורה מצוה עליו להפסיק מלאכתו ולעסוק בהשבת האבידה, ולכן מסתבר לשער שכרו במלאכה שמתבטל ממנה, וכן הוא בבכורות (דף כט.) לענין הא דאסור לדיין ליטול שכר אלא רק כפועל בטל. אך בנידון של עיסקא לכאורה הדבר צ"ב, דהא לא חייבו אותו לבטל ממלאכתו הקודמת ולעסוק בעיסקא, ובודאי עושה כן מאיזה טעם וכגון שסבור להרויח הרבה מעיסקא זו, ולמה צריך לשלם לו על ביטול מלאכתו הקודמת]. ועוד דאטו אם הסכום שהיה נוטל כדי להיבטל ממלאכתו הכבידה יותר עולה על שכרו הרגיל של חנווני, יתן לו את הסכום הגבוה, והרי חז"ל באו להקל בתשלום השכ"ט, שלא ישלם שכר מלא של חנווני, וצ"ב.

12. הבאנו את שיטת תוס' כפי שביארו בדבריהם הב"י, ועוד גדולי האחרונים המובאים בט"ז ס"ק ג [תורת חיים, מהרש"א, מהר"ם לובלין, ב"ח ודרישה]. וכן כתב גם הגר"א [בהגהתו על דברי התוס']. אמנם המהרש"ל [בהגהת חכמת שלמה] כתב לבאר בדברי תוס' כשיטת הטור המובאת להלן, ומשמע מדבריו שגם הטור פירש כן בדברי התוס'.

קנין הלכה

מראי מקומות

ממלאכתו כדי להתעסק בעיסקא זו משערין כפי פירוש התום', דהיינו שמשערין כמה היה רוצה ליטול ולהתבטל לגמרי ממלאכה, ושכר זה יתן לו, אבל באדם בטל ממלאכה לא שייך לשער בזה, אלא משערין כהטור כמה היה רוצה ליטול כדי לעסוק בעיסקא זו.[13]

והש"ך בנקודות הכסף האריך ליישב את פירוש המהרש"ל בתום', דעיקר כוונת תום' לומר דענין פועל בטל הוא שבטל לגמרי ממלאכה, אלא שלענין השבת אבידה העיקר לשער איזה נזק יש למוצא מעיסוקו באבידה ולכן משערין במלאכה שבטל ממנה, [ואדרבה, אין לשער במלאכה שעושה עכשיו דהיינו בטורח השבת האבידה, שהרי על זה אין ליקח שכר], ואילו לענין רבית בעינן לשער לפי המלאכה שעושה עכשיו, שהרי על מלאכה זו צריך לשלם לו כדי שלא יהיה בזה איסור רבית, אלא שהיות ואין כאן אלא אבק רבית הקילו לשער כפועל בטל ששכרו מועט. אמנם בסוף הדברים כתב הש"ך [נקודות הכסף] שהעיקר כפירוש הב"י בתום' ולא כפירוש המהרש"ל.

<u>מקבל עיסקא שיש לו עסק אחר</u>

כתב השו"ע שכאשר יש למקבל העיסקא עסק אחר מלבד העיסקא הזאת שניתנה לו, הקלו טפי בדין השכר טירחא. ובג' דינים הקלו בזה:

א. באופן זה שיש לו עסק אחר די בנתינת דינר עבור כל ימי ההתעסקות אף שלא קצצו דינר מראש, ונמצא שבאופן זה א"צ ליתן לו שכר כפועל בטל אלא די בדינר.[14]

ב. באופן זה די באומר לו מותר שליש בשכרך כמבואר בגמרא [דף סט.], וגם זה מירי בשלא קצצו מתחילה. ונחלקו הראשונים בביאור הדין הזה:

א. רש"י מפרש הכוונה שהריוח שיעלה על שליש מהקרן יהא שכרו של המתעסק, אך אם לא ירויח אלא שליש מהקרן לא יקבל כלום, וכיון שכן לא הקלו בה אלא כשיש למתעסק עסק אחר.

ב. הרמב"ם מפרש הכוונה ששליש הריוח יהא שכרו, ואף שאם לא ירויחו כלל לא יקבל שכר, מ"מ סבר רב בגמ' שלענין מי שיש לו עסק אחר הקלו בזה. ולשון השו"ע הוא כלשון הרמב"ם.

וכתב הש"ך [ס"ק ח] דמהרמב"ם מתבאר שאם אין לו עסק אחר אין היתר ליתן שליש מהריוח בתורת שכר טירחא, אם לא קצצו כן מתחילה. ומזה הוסיף הש"ך שלשיטת רוב הפוסקים [שמובאת להלן סעיף ד] הסוברים שבסתם עיסקא שלא קצצו בה שכר ואינו רוצה ליתן לו כפועל בטל, אמרינן דנוטל המתעסק תרי תילתי באגר ופלגא בהפסד, נמצא שהתירו נטילת שליש הריוח גם כשאין לו עסק אחר, שהרי שני שליש מהריוח של כלל העיסקא הוא שליש מהריוח של חלק הפיקדון.[15] ומשמע בש"ך שלהלכה אפשר להקל כרוב הפוסקים, והיינו דנטילת שליש הריוח מותרת גם כשאין לו עסק אחר אף שלא קצצו מתחילה.[16]

ביאורים והערות

13. והוסיף הט"ז שלענין השבת אבידה [ב"מ דף לא:] וכן לענין דיין הבא לקבל שכר [בכורות דף כט:] פשוט שמי שאין לו שום מלאכה לא יקבל כלל, דאצלו אין שכר בטלה.

14. מקור הדין שביש לו עסק אחר אפשר לקצוץ לו דינר אף כשלא התנו מראש הוא ברמב"ם, וכתב הגר"א [ס"ק ו] שהרמב"ם למד זאת מדברי שמואל [דף סט.] דאמר דקוצץ לו דינר, ומפרש הרמב"ם דקאי על לישנא בתרא שבגמ' [שם] שהעמיד בדאית ליה למתעסק תורי נמי לדידיה, ובזה הקלו לקצוץ דינר אף כשלא קצצו כן מתחילה.

15. והוסיף הש"ך שהרמב"ם והשו"ע שלא הקלו בזה אלא כשיש לו עסק אחר, אזלו לשיטתם [להלן סעיף ד] בביאור ענין תרי תילתי באגר.

16. והנה הרמב"ם כתב דכשיש לו עסק אחר שרי אף אם אינו נותן לו שליש הריוח אלא פחות, כגון עשירית הריוח, אך מסתבר שבאופן

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>מהו עסק אחר</u>

הראשונים נחלקו בביאור הקולא של מתעסק שיש לו עסק אחר:

א. ברש"י משמע שמדובר שהעסק שלו הוא מעין העיסקא הזו, ובטורח אחד הוא מתעסק עבור שני העסקים, וזו סיבת הקולא.

ב. שיטת הרי"ף דכשיש לו עסק אחר ואינו מתבטל ממלאכתו הראשונה, הקלו טפי שלא יצטרך ליתן שכר טירחא כפועל.

וכתב הש"ך [ס"ק ו] שמלשון הרמב"ם והשו"ע משמע כהרי"ף, דהקלו אף כשהעסק האחר אינו מעין העיסקא הזו.

<u>בדברי הרמ"א דצריך שתהא כל אחריות הפלגא פקדון על הנותן</u>

מקור דברי הרמ"א הוא בתוס' דף ע. ד"ה דקא ובטור בשם ר"י, עיי"ש שכתבו דלא סגי בזה שהנותן מקבל ע"ע זולא, אלא בעינן שיקבל ע"ע גם אחריות אונסין או עכ"פ אחריות פחת. ובא לאפוקי משיטות הריב"ן דס"ל דאם הנותן קיבל עליו אחריות זולא רשאי המקבל לקבל עליו אחריות אונסין. ועיי"ש בתוס' שלמדו דבריהם מדין השכרת כלים ספינתא ודודא המובאים בגמ' [דף סט:-ע] ובשו"ע [סימן קעו ס"ב וס"ד], שלא התירו לשוכר לקבל ע"ע אונסין אא"כ קיבל הנותן ע"ע זולא ופחת.[17]

<u>בדברי הש"ך ס"ק יא</u>

והנה הריב"ן למד את שיטתו [דסגי בקבלת זולא כדי לגלות שהעיסקא ברשותו ואינה בגדר הלואה] מהגמ' [דף סד.] והובא בשו"ע [סי' קעג סי"ג] לגבי חביתא, שאם הקונה קיבל ע"ע אחריות זולא הרי זה בגדר מקח המותר אף שאחריות תקפה [אם החמיצה החבית] על המוכר. ותוס' [דף ע. הנ"ל] דחו דהתם שאני דמכר גמור הוא, משא"כ בעיסקא, והובאו דבריהם בב"ח, והש"ך העתיק את דברי הב"ח האלו, וראה ביאור הדברים בהערה.[18]

עיין ש"ך [ס"ק י] שהביא בשם הב"י שלא היקל הריב"ן אלא בנותן סחורה בעיסקא, ששייך בסחורה זו יוקרא וזולא, שאם הנותן

ביאורים והערות

זה לא יתירו שאר הפוסקים כשאין לו עסק אחר. אמנם כשיש לו עסק אחר, שהרמב"ם והשו"ע התירו, מסתבר שיש לנקוט לדינא כהרמב"ם דשרי אף באומר עשירית מהריוח יהא שכרך, כיון שלא מצינו ששאר ראשונים יחלקו עליהם בזה.

17. ועיין לעיל [סי' קעו] שהובא שדעת הרמב"ם [והשו"ע] דלגבי השכרת כלים די בכך שיקבל המשכיר ע"ע זולא, וא"צ קבלת פחת, אמנם לגבי עיסקא למד הב"י מלשון הרמב"ם שצריך לקבל ע"ע גם אונסין וגם זולא.

18. בביאור מה שכתבו תוס' דבחביתא שאני דמכר גמור הוא, כתב הב"ח כוונתו דבעיסקא יש להחמיר טפי משום שיש בה פלגא מלוה ופלגא פקדון, ולכאורה כוונתו שהיות ויש פלגא מלוה שלגביו כל האחריות על המקבל, בין אונסין ובין זולא, לכן בפלגא פקדון בעינן שתהא כל האחריות על הנותן, אונסא וזולא. [משא"כ בחביתא שאין שם מלוה כלל]. ויש ללמוד מדבריו שאם בעיסקא יקבל הנותן עליו אחריות זולא על כל העיסקא, יוכל המקבל לקבל ע"ע אחריות אונסין וזולא על כל העיסקא, וכ"כ לדינא הרמ"א [שו"ת סי' פ]. ולדבריהם של הב"ח והרמ"א לא נחלק ר"י על הריב"ן אלא בענין הפלגא פקדון, שלפי ריב"ן סגי לגביו כשהנותן מקבל עליו זולא, אף אם המקבל קיבל ע"ע אונסין, אך בפלגא דמלוה כל האחריות על המקבל.

וצ"ע דבתוס' [דף ע:] לכאורה לא משמע כן, שבה דימו עיסקא להשכרת כלים, ואסרו לקבל אונסין אף שהמשכיר מקבל ע"ע זולא, והרי בהשכרת כלים אין פלגא מלוה, וחזינן שם שגם כאשר הנותן קיבל ע"ע אחריות זולא על כל העיסקא ה"ז אסור. [ואולי לפי הרמב"ם שבהשכרת כלים סגי באחריות זולא על הנותן, י"ל דעיסקא גרע לפי שיש בה פלגא מלוה].

ולולי דברי הב"ח היה מקום לפרש בתוס' דמש"כ דחביתא שאני דמכר גמור הוא, הכוונה שאין החבית עתידה לחזור למוכר, ולכן לא דמי להלואה, משא"כ בהשכרת כלים ובעיסקא שהמקבל עתיד להחזיר את החפץ או את המעות לנותן, דמי טפי להלואה ולכן לא סגי באחריות זולא על הנותן.

קנין הלכה

מראי מקומות

קיבל יוקרא וזולא ע"ע הרי מותר, אך בנותן מעות לעיסקא שלא שייך כלל יוקרא וזולא, גם לפי הריב"ן אין להקל שיקבל ע"ע המקבל אחריות אונסין.[19]

סעיף ג

מקור דברי השו"ע הוא בב"י בשם הרמב"ם והטור, שפירשו בגמרא [דף סט.] שאם קוצץ שכרו מתחילת העיסקא די בקוצץ לו דינר, וכל מה שהובא לעיל במשנה ובגמרא דין שכ"ט כפועל או תרי תילתי באגר, כל זה איירי כשלא קצץ מתחילה.

ונחלקו האחרונים אי בעינן דינר דוקא או דסגי בקוצץ לו מתחילה אף פחות מדינר:

א. בספר גינת ורדים [כלל ו ס"ד] נקט דסגי גם בפחות מדינר, ולמד כן מלשון הרמב"ם.

ב. אך בשו"ת בית דוד וכן בברכי יוסף הצריכו דוקא דינר כדי שיהא שכר הניכר.

ולעיל בש"ך [ס"ק ט] הובאו דברי הב"ח שכתב דכל זה כשקוצץ לו סכום קצוב, אבל אם אמר לו שליש או עשירית הריוח יהא שלך ה"ז אסור, כיון שאם לא יהא ריוח לא יקבל שכר, והש"ך נחלק על הב"ח וכתב דנראה שאין לחלק בכך אלא גם באופן הנ"ל שרי בקוצץ מתחילה.

וכתב השער דעה [ס"ק ג] דה"ה באומר למתעסק מתחילה דמה שירויח יותר משליש הקרן יהא שכרו, ה"ז מותר.

<u>בדברי הרמ"א בשנים שנתנו את המעות</u>

בסעיפים דלעיל נתבארו דיני השכר טירחא וחלוקת הריוח וההפסד בעיסקא, וכתבו הראשונים שאיסורי רבית שייכי דוקא בעיסקא ולא בשותפות, אלא שנחלקו בחילוק בין עיסקא לבין שותפות.

א. הרי"ף [שערי שבועות לרב האי גאון] והסמ"ג [הובאו בבית יוסף] כתבו שדיני עיסקא נאמרו דוקא כשאחד נתן את הממון, אבל אם שניהם נתנו את הממון אף שרק אחד מהם מתעסק אין זו עיסקא אלא שותפות, וחולקין הריוח וההפסד כפי שירצו [כן הוא בב"י בשם הרי"ף]. ובדברי הרי"ף שם מבואר דאפילו נתן האחד אלף דינר והשני נתן דינר כבר הוי שותפות.

ב. הרמב"ם [פ"ו שלוחין ה"א] כתב דכל שהאחד לבד מתעסק במעות דינו כעיסקא, אף אם שניהם נתנו מעות, ורק היכי ששניהם מתעסקים במעות אז הוי שותפות ולא עיסקא, אף אם רק אחד מהם הביא את המעות.

ולכאורה צ"ע דאמאי שרי לחלוק הריוח וההפסד כפי שירצו, והרי לכאורה כאשר הסכימו דרך משל לחלוק בהפסדים, נמצא שיש כאן מלוה ביד מי שלא הביא חצי המעות, ומעתה אם יסכימו שיקבל נותן המעות יותר ממחצית הרווחים הרי זו לכאורה רבית, כמו כל עיקר דין עיסקא.

וכתב החוו"ד [ס"ק ד] ועוד כמה גדולי האחרונים, [כמו מהר"ם בנעט בשו"ת תכלת מרדכי סי' יט] שכל מה שהיקל הרמ"א אינו אלא ענין שכר טירחא, דכיון ששניהם השקיעו מעות נמצא שהמתעסק עובד גם עבור עצמו ואינו נראה כ"כ כרבית, אך אסור לקבל ע"ע ליתן חלק ברווחים יותר מאשר יש למקבל הרווחים חלק בהפסדים.

ביאורים והערות

19. ובהמשך הדברים כתב הש"ך שהמרשים [המציין מראי מקומות לרמ"א] טעה, וציין על דברי הרמ"א שמקורו במהרי"ק. [ומהתיבות שהמרשים טעה עד התיבות דלא כב"י שכתב וכו', כל זה מטעותו של המרשים שטעה בהבנת הב"י, ומהתיבות והדבר פשוט חוזרים דברי הש"ך עצמו].

ואכן הרמ"א לא סיים בדבריו דיכולים להתנות הריוח וההפסד כפי שירצו, רק כתב בסתמא דאם שניהם נתנו ממון הוי כשותפות.[20] אך הש"ך [ס"ק יג] הביא דחולקין ההפסד והריוח כפי שירצו.[21]

<u>פסק הלכה במחלוקת הרי"ף והרמב"ם</u>

הרמ"א פסק בפשיטות כהרי"ף, דאם שנים נתנו ממון ה"ז שותפות אף שרק אחד מהם מתעסק, וזה דלא כהרמב"ם שהחמיר בזה כעיסקא.

בשו"ת לחם רב [סי' קה] חשש להוציא ממון נגד דעת הרמב"ם, ובספר שיורי ברכה להחיד"א הביא משו"ת מהר"ם גאלאנטי שנקט כהרמב"ם, וציין למה שכתב בזה הכנה"ג [הגהת ב"י אות כב-כה].

<u>סעיף ד</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף סח: גבי בני רב עיליש שיצא עליהם שטר, שאביהם רב עיליש קיבל עיסקא פלגא באגר ופלגא בהפסד, ואמר רבא דרב עיליש גברא רבא הוא ובודאי לא הכשיל את הנותן באיסור רבית, ועל כרחינו מפרשינן את לשון השטר דאי פלגא באגר תרי תילתי בהפסד וכו'.

ונקטו הפוסקים שדין זה נאמר למי שלא קצץ שכר מתחילה, וגם לא רצה ליתן את השכר המבואר במשנה שהוא כפועל בטל, ובזה תיקנו אופן אחר של נתינת ריוח, והוא ע"י שיהיה הפרש בין החלק שנוטל המתעסק ברווחים לבין החלק שנוטל בהפסדים, והפרש זה הוא שכרו.

והראשונים האריכו בביאור דין זה, עיין ברמב"ם [פ"ו שלוחין ה"ב-ה"ו], ונביא בזה את שתי השיטות העיקריות:

א. דעת רוב הפוסקים [רי"ף, רא"ש, רמב"ן, רשב"א ור"ן כמובא בש"ך] דבסתם עיסקא חולקין את ההפסד בשוה, שהרי פלגא מלוה ופלגא פקדון, ושכר הטירחא הוא שאם יהיה ריוח יקבל המתעסק שני שלישים מכלל רווחי העיסקא שהם שליש מריוח הפקדון.[22]

ב. דעת הרמב"ם היא שברווחים נוטל המתעסק שני שליש, ובהפסדים אינו מפסיד אלא שליש מכלל ההפסד, וכן העתיק השו"ע.

ונחלקו הפוסקים בביאור שיטה זו:

א] הט"ז [ס"ק ח] כתב שיש כאן תרתי לטיבותא למתעסק, שנוטל יותר ממחצית הריוח ומפסיד פחות ממחצית ההפסד, וכן הוא פשטות לשון הרמב"ם והשו"ע.

ביאורים והערות

20. אמנם לכאורה דוחק הוא לפרש ברמ"א, דבא לחלוק על מש"כ הב"י בשם הרי"ף והסמ"ג דמותרים לחלוק הריוח וההפסד כפי שירצו, ובפרט שלא ביאר כן בדרכי משה.

21. ובשו"ת חסד לאברהם [תאומים, תלמידו של בעל החוות דעת מהדו"ק יו"ד סי' מח] נקט בפשיטות דלא כהחוו"ד, אלא כהש"ך דחולקין ההפסד והריוח כפי שירצו. אמנם עיי"ש שטרח הרבה לבאר דין זה, והסיק דמיירי באופן שאין אחד מהם משתעבד לשלם מביתו אלא רק מיניה וביה, מהמעות שניתנו לשותפות, וכתב שרק לגבי התחייבות כזאת הקלו שיוכלו לחלוק ההפסד והרווחים כפי שירצו. [אמנם אין ביאור זה מתאים לרמב"ם שכתב שאם אחד נתן את המעות ושנים מתעסקים הוי שותפות ולא עיסקא, ורשאים לחלוק ההפסד והריוח כפי שירצו, והרי בציור זה, המתעסק שלא נתן מעות וחולק בהפסד על כרחין משלם מביתו, וחזינן דאף במקרה שמשלם מביתו התיר הרמב"ם].

22. ואף שאם הפסיד בעיסקא חולקין, ונמצא שטרח בה ולא קיבל שכר, מ"מ עצם התקנה שנוטל תרי תילתי בשכר ויש לו עדיפות בריוח, היא גופא נחשבת כשכר טירחא.

ב] הגר"א [ס"ק יז] כתב שהברירה ביד המתעסק לבחור אחת משתי האפשרויות, או שיטול תרתי תילתי בריוח ואז יחלקו בהפסד בשוה, או שיפסיד רק שליש מכלל ההפסד, ואז יטול בריוח מחצית, והמתעסק בוחר לו אחת משתי האפשרויות קודם שבאו לחלוק פעם ראשונה ברווחים, ומכאן ואילך יחלקו בכל זמן לפי בחירה זו של המתעסק.

והנה השו"ע העתיק רק את דעת הרמב"ם, והש"ך [ס"ק יד] תמה למה לא פסק כרוב הפוסקים, ובפרט שהרי"ף והרא"ש שוין בזה נגד דעת הרמב"ם.

<u>בשהתנו מתחילה</u>

כל החלוקה הנ"ל היא דוקא כשלא התנו מתחילה, אך אם מתחילה בעיסקא התנו על רווחים והפסדים, נתבאר לעיל [ס"ג] דאף אם יסכימו שהמתעסק יטול בשכרו סך מועט יותר משישא בהפסד סגי בזה, ולא בעינן שיהא ההפרש מגיע לשישית מכלל העיסקא.

<u>בשיש למתעסק עסק אחר</u>

בשו"ע מבואר דהחלוקה הנ"ל של תרי תילתין באגר וכו' נאמרת גם כשיש למתעסק עסק אחר, אמנם הגר"א [ס"ק ו וס"ק טז] חלק על השו"ע ונקט שאם יש לו עסק אחר לא תיקנו תקנה זו של תרי תילתי באגר, אלא יתן לו דינר בשכר טרחו.

<u>חלקו בקרן וברווחים בלי נתינת שני שליש למתעסק</u>

כתב הט"ז [ס"ק ז] שאם המתעסק כבר נתן לבעה"ב את הקרן ואת מחצית הרווחים, ולא נתן לו בעה"ב שום שכר טירחא, אין למתעסק תביעה על בעה"ב, כיון שהשכר טירחא הוא רק אבק רבית ואינו יוצא בדיינים. [וכתב החוות דעת דמ"מ בעה"ב חייב לצאת ידי שמים וליתן לו את השכר, כשאר אבק רבית].

והוסיף הט"ז שאם נתן המתעסק לבעה"ב את מחצית הרווחים ועדיין לא נתן לו את הקרן, יכול לזכות מהקרן את שכר הטירחא המגיע לו [שתות מכלל הריוח], כיון שקיי"ל [רמ"א סי' קסו ס"ג] כרבינו אפרים דלא אמרינן סלוקי בלא זוזי אפוקי הוא אלא במשכנתא ולא בשאר דברים.

<u>סעיף ה</u>

<u>האם המתעסק חייב על חלק הפקדון כשומר חנם או כשומר שכר</u>

הראשונים נחלקו בחיוב השמירה של המתעסק על הפלגא פקדון שבעיסקא:

א. הרמב"ם [פ"ו שלוחין ה"ב] כתב שהמתעסק אינו חייב בגניבה ואבידה על חלק הפקדון. וכתב הב"י שטעמו משום שאינו נוטל שכר על השמירה של מעות הפקדון אלא על טרחתו שמתעסק בהן.[23]

ביאורים והערות

23. עיין חוות דעת [ס"ק ז] שהקשה על הרמב"ם דמאי שנא מהא דאמרינן דכל האומנים שומרי שכר הן, אף שאין השכר ניתן להם על השמירה, וכן קיי"ל דשליח השכר הוי שומר שכר אף שאינו מקבל שכר על השמירה, אלא על הולכת החפץ, וא"כ למה מתעסק בממון לא ייחשב שו"ש. וכתב החוו"ד די"ל שהרמב"ם מפרש שהשכר הניתן למתעסק כפועל בטל אינו על מה שעשה עבור בעל המעות, אלא על שנתבטל ממלאכתו הקודמת, ונמצא שאינו מקבל שכר על ההתעסקות בפלגא פקדון, ולכן אינו נעשה שו"ש.

קנין הלכה

מראי מקומות

ב. הראב"ד [שם] וכן הג"א [פ"ט ב"מ סי' ט] והמרדכי [ריש פרק המקבל] כתבו שדינו של המתעסק כשומר שכר, וחייב על חלק הפקדון בגניבה ואבידה.

וכתב הב"י דהראב"ד סובר שאף שאינו מקבל שכר על השמירה, מ"מ מתוך שמרויח בהתעסקות אמרינן דבההיא הנאה דמשכח זוזי למיעבד בהו עיסקא לכן דינו כשומר שכר, וכעין מה שאמרו בשוכר, דהוי כשומר שכר אף שגם הוא אינו מקבל שכר על השמירה, דבההיא הנאה דמשכח בהמה לעשות בה מלאכתו חשיב כשומר שכר.[24]

<u>מתעסק ששינה בתנאי העיסקא</u>

כתב השו"ע שמותר להטיל על המתעסק תנאים, ואם ישנה בהם תוטל עליו כל האחריות, ואפ"ה יהא מותר ליתן רווחים לבעל המעות.

מקור הדין הוא בתוס' [ב"ק דף קב. ד"ה הנותן], עיי"ש בגמ' שהובאה ברייתא דהנותן מעות לשלוחו ליקח חיטים ולקח מהן שעורין, דאם פחתו פחתו לו [פי' לשליח] ואם הותירו הותירו לאמצע, וכתבו התוס' דנראה דמיירי בנותן את המעות למחצית שכר [פי' לעיסקא] ונמצא שנוצר מצב שבו הנותן קרוב לשכר ורחוק להפסד, דלא יפסיד אם יפחתו השעורים, אך אם ירויחו יקבל מחצית הרווחים, ואפ"ה אין כאן איסור רבית. וכתבו תוס' הטעם משום שאם לא היה משנה מדעת בעה"ב היה בעה"ב מפסיד מחצית ההפסד כדין פלגא מלוה ופלגא פקדון.

והטעם שאין בזה איסור רבית, הוא לכאורה משום שהאחריות שהוטלה על השליח על מעות הפקדון אינה מגלה שאין זה פקדון רק מלוה, אלא דכך הדין נותן דמתוך ששינה מציווי בעה"ב, יכול בעה"ב לומר לו דלאו לעוותי שדריה [כלשון רש"י שם קב: ד"ה הא ר"מ], וחייב השליח לפצות את בעה"ב על ההפסדים שנגרמו מכח מה ששינה בשליחותו.[25] [26]

ביאורים והערות

24. ובספר תפארת למשה וכן בחוות דעת [ס"ק ז] הקשו על הב"י דהא ההנאה שיש למתעסק מהעיסקא אינה מהפלגא פקדון אלא מהפלגא מלוה, שהרווחים שייכים לו, וא"כ למה ייחשב שומר שכר על הפקדון, ואין לומר דמשום ההנאה שיש לו בפלגא מלוה נעשה שו"ש על הפקדון, וא"כ ה"ז רבית, דמשום שקיבל הלואה הרי הוא שומר שמירה מעולה יותר. ותירצו התפארת למשה והחוו"ד שההנאה שהופכת אותו לשומר שכר, היא שכר הטירחא שהוא מקבל על ההתעסקות בפקדון.

25. והנה הראשונים נחלקו בחיוב האחריות שהוטל על השליח ששינה:

א] בתוס' [ב"ק הנ"ל] משמע שאחרי שהשליח שינה נעשה אחראי לכל דבר, ומשמע שזה אף להפסדים שלא נגרמו מכח השינוי, וכן הביא הקצות החושן [סי' קפג ס"ק ה] מלשון הנ"י ורבינו ירוחם.

ב] הרשב"א כתב שהשליח נעשה אחראי רק על הפסדים שנגרמו מכח השינוי, כגון שירד מחיר השעורים, וכן פסק השו"ע [חו"מ סי' קעו סעיף י], וכן כתב הש"ך [שם סי' קפג ס"ק ט], והביא דכן כתב גם המבי"ט.

וכתב בשו"ת הר"ן [סי' עג] דלפי שיטה זו של הרשב"א אין מקור לחדש שיהא אפשר להתנות עם השליח שאם ישנה תוטל עליו כל האחריות, גם אחריות הפסדים שאינם נובעים מהשינוי. [ובשו"ת אבקת רוכל [סי' קסז] כתב לחלק בין שני אופנים של שינוי: א] אם השליח שינה בעצם השליחות, כגון שקנה שעורים במקום חיטים, בזה מוטלת עליו כל האחריות. ב] ואם לא שינה בעצם השליחות רק בתנאי צדדי, כגון שנצטוה לשמור את המעות בקרקע ולא עשה כן, בזה אינו אחראי אלא להפסדים הנגרמים מחמת השינוי].

26. <u>תוספת עיון</u>

<u>במקרה שהתכוונו מתחילה שהשליח ישנה</u>

כתבו בתרומת הדשן [סי' שב] ובתשובת הר"ן [סי' עג] ובשו"ת מיימוניות [ספר משפטים סי' כט], שהדין הנ"ל [שכל האחריות על השליח ואפ"ה מותר ליתן רווחים] נאמר גם באופן שהנותן והמקבל נתכוונו לכך מתחילה, והיינו שהנותן הטיל מתחילה תנאים שקשה לקיימם, כדי שהשליח לא יקיים אותם ותהא כל האחריות עליו. וכתבו זאת כעצה לעשות עיסקא שהיא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, וגם הלבוש [סי' קסז] והסמ"ע כתבו להתיר באופן זה.

אמנם בספר חקרי לב [הלכות רבית סכ"ו] ובחזו"א [סי' עז] הקשו דבאופן זה לא מיקרי שהשליח שינה מדעת בעה"ב, דאדרבה, לכך

קנין הלכה

מראי מקומות

בדברי הש"ך ס"ק יז

הש"ך [ס"ק יז] הביא את דברי תרומת הדשן [סי' שב] שכתב שאין להתיר להערים וליצור מצב שבו תהא כל האחריות על המתעסק ואפ"ה יתן רווחים בהיתר אלא באופן של סתם עיסקא, שאין הרווחים של בעל המעות מובטחים, שרק אם ירויח בעסקא יקבל רווחים, דבכה"ג אין זו קציצת רבית דאורייתא, ורק מצינו שהראשונים התירו את ההערמה, אבל אם יקצוץ בעל המעות עם המתעסק שיתן לו רווחים קצובים [וכעין הציור דלעיל סעיף ו] כתב התה"ד דנראה דאין מקור להתיר הערמות כעין הנ"ל, ע"מ להטיל על המתעסק את כל האחריות.[27]

בדברי הרמ"א שרשאי המתעסק לשנות לכתחילה

כתב הרמ"א שרשאי המתעסק לשנות לכתחילה מתנאי העסקא ואין בזה משום גזל, ומקורו בהגהות אשר"י על הרא"ש [סי' מא]. בטעם הדין כתב המרדכי [ב"ק סי' קכב] שהוא משום שהמתעסק אינו מתכוין לגזול רק עושה לטובת בעה"ב, שירויח יותר. [והכריח המרדכי סברא זו, שהרי אם אכן היה נחשב גזלן לא היה בעה"ב נוטל חצי מהרווחים, והובאו הדברים בביאור הגר"א].

איסור רבית במתעסק ששינה

כתב הרמ"א שאם השליח שינה ואמר שמתעסק במעות לצורך עצמו ולא לצורך בעה"ב הוי כגזלן וכל הרווחים שלו. ומבואר מהמשך דברי הרמ"א שבאופן זה שנעשה כגזלן, אסור לו ליתן רווחים לבעל המעות משום רבית. והמל"מ [פ"ז הי"א] והחוות דעת [להלן ס"ק יט] הקשו דהא להלן [סעיף יט] מבואר דאין איסור רבית בגזלן, ולכן אם שומר שלח יד בפקדון והתעסק בו לטובת עצמו, דהוי כגזלן והרווחים שלו מן הדין, מ"מ אם רוצה ליתן רווחים לבעל המעות אין בזה איסור רבית, דלא נאסרה רבית אלא בהלואה ולא בגזל. ותירצו המל"מ והחוות דעת דהכא שאני, כיון שבעיסקא חצי המעות הן מלוה, לכן כאשר נותן לו רווחים הרי זה נראה שנותנים לו משום הפלגא מלוה שבידו והוי רבית.

מתעסק ששלח יד במקצת העיסקא

מלשון הרמ"א משמע שאם שלח יד במקצת מכספי העיסקא, נעשה בזה גזלן על כל העיסקא [וכדין השולח יד במקצת הפקדון שמבואר בגמ' ב"מ (דף מא) דחשיב כגזלן על כל הפקדון], ויאסֵר ליתן רווחים לבעל המעות. [ולכן כתב הרמ"א שיתן בעל המעות רשות למתעסק ללוות מקצת מהמעות לצורכו, כדי שלא יחשב גזלן]. ובהגהת רע"א הביא את דברי הרשב"א [בחידושיו דף קב: ובתשובה ח"ב סי' שסט] שכתב דאף אם שלח יד ונעשה גזלן ונתחייב באונסין על כל המעות, מ"מ המעות נשארו בבעלות בעל

ביאורים והערות

נתכוין בעה"ב מתחילה שהשליח לא יטמון את הכספים בקרקע כדי שתוטל עליו האחריות, וא"כ אין סיבה אמיתית להטיל על השליח את האחריות, שהרי לא עיוות ולא קלקל כלל וא"כ נמצא שאין כאן קנס על השליח אלא הוי עיסקא שבה קיבל השליח על עצמו את כל האחריות בתנאי, שאם לא יתקיים תנאי מסויים תוטל עליו כל האחריות, אף שאין סברא עצמית לקנוס ולהטיל עליו את האחריות.

ולענין דינא כתב בספר חקרי לב דמ"מ יש לסמוך על התה"ד ועל הב"י דפשוט להם ההיתר הנ"ל, והחזו"א אסר זאת, ולא התיר אלא באופן שלא נתכוונו מתחילה לכך.

ולכאורה משמע מלשון התוס' שנקטו דטעם ההיתר דלא נאסר קרוב לשכר ורחוק להפסד אלא כשהדבר מוחלט, אך באופן שעדיין מיתלא תלי וקאי אם הוא רחוק להפסד לא אסרו זאת חכמים.

27. ומשמע שדין זה נאמר דוקא במקרה שנתכוונו להערים ולהטיל את כל האחריות על המתעסק, אבל במקרה שלא נתכוונו להערים אלא באמת נתכוונו שלא ישנה המתעסק, והתנו שאם ישנה תוטל עליו כל האחריות, בזה לא איירי התה"ד כלל. [אמנם בגוף הפקדון אי שרי לקצוב עם המתעסק רווחים קצובים בעיסקא עיין להלן סעיף ו].

הבית ואם המתעסק עסק בהן לטובת בעל המעות, הרווחים אכן שייכים לו מן הדין וחייב ליתנם לבעל המעות, ואין בזה איסור רבית.[28]

<u>מתעסק שלוה כספים מהעיסקא ברשותם של הבעלים</u>

כתב בתשובת מיימונית [סי' כט] שאם המתעסק לוה כספים מהעיסקא לצורכו ובא להחזירן לעיסקא, צריך לזכות אותן לבעל העיסקא ע"י אחר, והיינו דלא סגי לייחד כספים ולומר שאלו יהיו מעתה כספי העיסקא, אלא בעינן שיקנה בעל המעות אותם בקנין גמור.

<u>סעיף ו</u>

בסעיף זה מובאים כמה אופנים של עיסקא שהסכימו בה על תנאים שונים מהעיסקא הרגילה שנתבארה בסעיפים הקודמים, וכגון שהתנו שיתן המתעסק לבעל המעות סך קצוב של רווחים, בין אם ירויח ובין אם לא ירויח, [משא"כ בשאר עיסקא שהנותן מקבל מחצית הרווחים, ואם לא היו רווחים אינו מקבל כלל], וכגון שבעל המעות מקבל עליו את כל האחריות וכדלהלן [משא"כ בעיסקא שאין כל האחריות על בעל המעות].

והנה לשון זה שהנותן מקבל עליו את כל האחריות ניתנת להתפרש בשני אופנים:

א. ציור אחד הוא שכל המעות באחריות הנותן, דלא כשאר עיסקא שרק מחצית המעות באחריותו, אך אחריות זו כוללת רק אחריות אונסין, משא"כ אחריות גניבה ואבידה המוטלת על המתעסק על כל המעות.

ב. ציור אחר הוא שבמחצית המעות אשר היא בגדר פקדון מקבל הנותן עליו את כל האחריות, פירוש גם אחריות גניבה ואבידה, מלבד אחריות אונסין, אך המחצית האחרת של המעות היא מלוה ביד המתעסק.

ג. ציור נוסף שהנותן מקבל עליו את אחריות כל המעות גם לגבי גניבה ואבידה.

והפוסקים נחלקו בדינים אלה וכמובא להלן.

<u>בדברי השו"ע - שיטת רבינו ישעיה</u>

כתב השו"ע ומקורו בדברי רבינו ישעיה [הרי"ד] המובא בטור, שאסור ליתן עיסקא ולקצוב עם המתעסק שיתן לו סך קצוב של רווחים, בין אם ירויח הרבה ובין אם לא ירויח כלל. ואף אם יקבל הנותן עליו את כל האחריות [דהיינו שתהא אחריות כל המעות עליו, ואין כאן פלגא מלוה],[29] דאף שאין כאן פלגא מלוה, מ"מ מיחזי כמלוה ברבית ואתי לאחלופי ברבית גמורה.

<u>ביאור הציור של רבינו ישעיה</u>

והנה הציור של רבינו ישעיה צריך לכאורה ביאור, דאם אכן קיבל עליו בעל המעות את כל האחריות והוו כולן בגדר פקדון, מה פשר הרווחים הקצובים שנתחייב המתעסק ליתן לו, דהא כל הרווחים מגיעים לבעל המעות פרט לשכר טירחתו של המתעסק, ולמה יקבל רווחים גם כאשר לא הרויח המתעסק בעסקיו, ומצינו בזה באחרונים שני ביאורים:

ביאורים והערות

28. ועיין חזו"א [יו"ד סי' עז ס"ק י] שכתב בשם הרשב"א דה"ה אם המתעסק קנה סחורה במעות שנשארו אחרי ששלח בהן יד, גם בזה הרווחים לשניהם, כיון שהמתעסק מכוין להתעסק בהן לטובת שניהם. והוסיף החזו"א דאפשר שהמרדכי שאסר ליתן רווחים קאי על סחורה שקנה המתעסק אחרי ששלח יד במקצת המעות ונתחייב באונסין על כל המעות, דסובר המרדכי דמתוך שכל האחריות עליו סברא היא שאינו מתעסק עבור בעה"ב אלא עבור עצמו.

29. כך מבואר בש"ך [ס"ק יח], ובמקרה שיקבל עליו גם אחריות גניבה ואבידה יבואר הדין להלן.

קנין הלכה

מראי מקומות

א. הט"ז [ס"ק יב] מבאר דאכן מצד דיני העיסקא היה צריך בעל העיסקא לקבל את כל הרווחים ולא לקבל רווחים כשלא הרויח המתעסק, אלא שעשו ביניהם הנותן והמתעסק הסכם נוסף, שהמתעסק קונה את הרווחים המסופקים בסכום הקצוב, והוי כעין הימור, דכיון שאפשר שירויח הרבה ואפשר שלא ירויח כלל, נתחייב ליתן סך קצוב ולקנות בזה את זכות הספק, ואין בהסכם זה איסור מן הדין ומ"מ מיחזי כרבית, ולכן אסר זאת רבינו ישעיה.

וכתב הט"ז דמקורו של רבינו ישעיה לחדש איסור כזה, הוא בדין חכירי נרשאי שנתבאר בסימן קסד [ס"א], דגם שם עשו הסכם משכנתא באופן המותר, [ויסודו של ההיתר הוא בזה שהרווחים של המשכנתא הם רק מפירות השדה והם פירות מסופקים], אך היות ואח"כ עשו הסכם נוסף שהלוה חוכר את השדה מהמלוה בסך קצוב הרי זה נראה כרבית ואסור. וכתב הט"ז שמזה למד רבינו ישעיה לאסור עיסקא שבה קונה המתעסק את הרווחים המסופקים בסך קצוב.[30]

דברי הט"ז [בסוף ס"ק יב] יובאו להלן.

ב. הגר"א [ס"ק כד] ציין על דברי רבינו ישעיה את הגמ' [דף סט:] ברב חמא דאוגיר זוזי, ומבואר שהגר"א דן מעות הניתנות תמורת סך קצוב כהשכרה של המעות, ורבינו ישעיה למד את האיסור מהגמ' הנ"ל, והיינו דסובר שהאיסור הוא אף שרב חמא קיבל עליו את כל האחריות. [וגם הרמ"א הביא את דברי התה"ד שהתיר כשקיבל עליו גם אחריות גניבה ואבידה, ובתה"ד איירי בהשכרת מעות. וע"ע בחוות דעת שהאריך כאן בדיני השכרת מעות].

<u>נותן מעות שקיבל עליו גם אחריות גניבה ואבידה, האם מותר לקצוב שכר</u>

הרמ"א והש"ך נחלקו במקרה שנותן המעות קיבל עליו גם אחריות גניבה ואבידה מלבד אחריות אונסין.

א. דעת הרמ"א שאין להקל אלא ברבית דרבנן, כגון עיסקא,[31] או בשאר רבית דרבנן, אך ברבית דאורייתא אין להקל. והנה מה שכתב הרמ"א שאין להקל ברבית דאורייתא כוונתו שלולי קבלת האחריות היה בזה איסור דאורייתא. אך לאחר קבלת האחריות אין כאן רבית דאורייתא שהרי אין זה כשאר הלואה שהאחריות על הלוה, וכמו שכתב רבינו ישעיה שהאיסור רק משום דמיחזי כרבית.[32]

ב. הש"ך [ס"ק כ] האריך לחלוק על הרמ"א, וסובר שדעת המהרי"ק להקל כשקיבל עליו הנותן אחריות אונסין וגניבה ואבידה גם בהלואה דאורייתא [פירוש שלולי קבלת האחריות על הנותן היתה זו הלואה גמורה], וכך נקט הש"ך לדינא, והיינו כשקיבל את האחריות הנ"ל על כל המעות, אך אם קיבל את האחריות הנ"ל רק על מחצית המעות אין להתיר.

ביאורים והערות

30. דברי הט"ז לכאורה צ"ע דגבי חכירי נרשאי אם התנו מתחילה שנותן לו שדה במשכנתא, וחוזר וחוכרה ממנו בסך קצוב הרי זו רבית קצוצה, והרי בסעיף דידן איירי שמלכתחילה הסכימו על הסכום הקצוב ואפ"ה אינו אסור אלא משום דמיחזי כרבית.

31. מה שכתב הרמ"א שבעיסקא אין חשש רבית דאורייתא [גם לולי הא דהאחריות על הנותן] צריך ביאור, דאמנם בתה"ד [סי' שב] כתב שבעיסקא אין רבית דאורייתא, אך התם איירי בשלא קצב לו דמים, וממילא הפירות מסופקים ולכן אין זו רבית קצוצה [כשיטת רש"י דף סב: וסיעתו], אבל הכא איירינן שקצב לו דמים, וא"כ צ"ב למה אין בעיסקא רבית קצוצה. ואולי כוונת הרמ"א שבעיסקא אין איסור ר"ק כיון שאין המקבל רשאי להוציא את המעות ביציאותיו, רק להתעסק בהן לטובת שניהם, ועיין גר"ז [סעיף מג]. ולפי החוות דעת [ס"ק ט] אפשר שיש חילוק נוסף שבעיסקא המעות או הסחורה שייכים לנותן העיסקא, ובידו לקדש בהם את האשה, ואפשר דמטעם זה אין בעיסקא רבית קצוצה.

32. ומשמע ברמ"א שאין חילוק בין אם קיבל עליו הנותן אחריות אונסין וגניבה ואבידה על כל המעות או רק על מחציתן, אלא כל שקיבל עליו את האחריות הנ"ל אף על מחצית המעות מותר לקצוב שכר ברבית דרבנן.

והגר"ז העתיק את דברי הרמ"א שאין להקל אלא בדרבנן, ובמוסגר הביא את דברי הש"ך שאין להקל אלא כשקיבל אחריות על כל המעות ולא סגי במחצית המעות.

והגר"א חולק על היתירים אלה מכל וכל, וסובר דאף כשקיבל כל האחריות על כל המעות ה"ז אסור משום דמיחזי כרבית.

<u>בדברי הט"ז סוף ס"ק יב</u>

כתב הט"ז [בסוף ס"ק יב] שתי הלכות:

א] האיסור, המובא בסעיף זה הוא דוקא כאשר המתעסק קונה את הרווחים המסופקים המגיעים לנותן, דהיינו את רווחי הפלגא פקדון בסך קצוב משום דמיחזי כרבית. אבל איפכא, אם הנותן קונה מהמתעסק בסך קצוב את הרווחים של הפלגא מלוה אין בזה איסור, דכיון שהוא לא קיבל מעות מהמתעסק אין זה נראה כרבית כלל.

ב] עוד כתב דהאיסור שנתחדש בסעיף זה לקצוב לנותן סך רווחים, הוא דוקא כאשר המתעסק מתחייב לשלם סכום זה גם אם לא ירויח כלל, וישלם אותו מביתו, אבל אם קוצב לו סכום קצוב של רווחים ואם לא ירויח לא יתן כלום, אין בזה איסור.[33]

וכתב הט"ז דכן נהגו בכל הקהלות, ובתנאי שתהא אחריות ההפסד על שניהם, ומבואר מזה שהט"ז התיר זאת גם בעיסקא שיש בה פלגא מלוה.

ולכאורה הטעם להיתר זה הוא דלא אסרו משום מיחזי כרבית אלא כאשר ההתחייבות ליתן את הסך הקצוב היא מוחלטת, בין ירויח ובין אם לא ירויח, אבל אם מתחייב ליתן רק ממה שהרויח אין זה נראה כרבית.[34]

סעיף ז

מקור הדין הוא בהגהות מרדכי בקידושין סי' תקסג, עיי"ש דמירי במי שנתן לחבירו עיסקא כתיקון חז"ל ואח"כ נמלכו לשנות את ההסכם, וקבעו שיתן לו סכום קצוב לשנה בין אם ירויח הרבה ובין אם לא ירויח כלל. וכתב הגמ"ר שאם הלוה הוציא את הכסף ביציאותיו ונתן את הסכום הקצוב ה"ז רבית קצוצה ומוציאין אותו מידו של המלוה, אך אם הלוה לא הוציא את הכסף ביציאותיו אלא המשיך להתעסק ולהרויח, רשאי הוא ליתן את מחצית הרווחים לנותן המעות.

המהרי"ק [שורש קיט] כתב שהגהות מרדכי הנ"ל מירי באופן שגם אחרי שקצבו את הסכום נשאר הנותן אחראי על מחצית המעות, כפי שהיה במצב הקודם שהיתה עיסקא כתיקון חז"ל. ומאידך עיין ד"מ [ס"ק ה] שהביא בשם המהרי"ק שכאשר קבעו את הסכום הקצוב עשו את הכל למלוה, וביארו הגר"ז והחוות דעת [ס"ק יא] הכוונה שהנותן הרשה למתעסק להוציא את כל המעות ביציאותיו, ובלבד שיתן לו את הסכום הקצוב בכל שנה. אמנם א"כ צ"ע למה אם התעסק והרויח רשאי ליתן רווחים, והרי הכל נהפך להיות מלוה.

ועיין בחוות דעת [ס"ק י] שמבואר מדבריו שאמנם הנותן נתן רשות להוציא את המעות ביציאותיו, אך כל זמן שלא עשה כן נשאר דין פקדון על מחצית המעות, ולכן אם התעסק והרויח, שייכים הרווחים של מחצית המעות לנותן המעות. אבל כשהוציא

ביאורים והערות

33. עיין גר"ז [סעיף מא] דמשמעות התנאי הזה היא שאם קצבו י' דינרים לשנה והרויח רק י' דינרים יתן את כולם לנותן המעות, וכן אם ירויח פחות מי' יתן כל מה שהרויח, אך לא יצטרך לשלם מביתו.

34. ויש לפרש דלהסוברים שרבית מסופקת אינה ר"ק, הכא הרבית מסופקת ולכן לא מיחזי כרבית. וכן לשיטת הרמב"ן והרשב"א הסוברים שגם רבית מסופקת הויא ר"ק, אך כתבו [בדף ע.] שאם נותן לו רק רווחים מגוף העיסקא אין זו ר"ק, ה"נ נותן לו רווחים רק מגוף העיסקא.

את המעות ביציאותיו ולא הרויח בהן, אם נותן רווחים הרי זה משום המלוה שיש כאן וה"ז רבית קצוצה.[35]

<u>בדברי הט"ז ס"ק יד</u>

הט"ז מפרש כהד"מ, שכאשר הסכימו שיתן לו סך קצוב הפכו את הכל למלוה ואין כאן עיסקא, והוסיף הט"ז "והוי ר"ק לקצת דעות בסי' קסו ס"ב", וכוונתו לומר דכיון שהמעות כבר נמסרו למתעסק מתחילת העיסקא, א"כ מה שקוצץ עמו סכום בזמן שהופך זאת למלוה הוי כקוצץ בשעת הרווחת זמן, שנחלקו בזה הראשונים והובאה המחלוקת לעיל [סי' קסו ס"ב], שלדעת הרמב"ם בשם רבותיו אין רבית ד"ת בזמן הרווחת זמן, ולדעת הרבה ראשונים יש בזה רבית דאורייתא. והנה מקורו של הט"ז לתלות זאת במחלוקת הראשונים בדין הרווחת זמן, הוא בדברי הגהות מרדכי שהם מקור הדין של הסעיף הזה, שהביאו כאן את דברי הרמב"ם בשם רבותיו. אמנם תמה הב"י דהא בהגמ"ר כתב דהוי ר"ק ויוצאה בדיינים, ואיך הביא הגמ"ר עצמו את שיטת הרמב"ם. ועיין בב"י מה שפירש בזה וצ"ע.

והחוות דעת הקשה על הט"ז למה חשיב רק הרווחת זמן ולא שעת מתן מעות, והרי עד עכשיו היו מחצית המעות בגדר פקדון, ועכשיו הסכימו ביניהם שהמתעסק ילוה אותן לעצמו.[36]

עוד הקשה החוות דעת על הט"ז דאם אכן הפכו המעות למלוה, למה אם התעסק בהן המתעסק והרויח רשאי הוא ליתן את הסך הקצוב לנותן המעות, והרי זו רבית.[37]

<u>ש"ך ס"ק כג</u>

עיין בנקודות הכסף[38] שתיקן את לשון הש"ך, והיינו שנתפרשו בו שני דיני שונים:

א. אם נותן המעות תובע רווחים מהמתעסק והלה טוען שלא הרויח כ"כ, אין יכול להשביעו רק לעשות חרם סתם.[39]

ב. אם נותן המעות כבר לקח רווחים והמתעסק תובעו שיחזיר, אף שטוען טענת ברי, מ"מ כתב הש"ך דפטור נותן המעות משבועה, דנאמן הוא לטעון שקיבל את המעות בהיתר כמבואר בש"ך [סי' קסח ס"ק עח] דאמרינן בזה דלא שביק היתירא ואכיל איסורא.

ביאורים והערות

35. ולכאורה משעה שהלוה הוציא את המעות ביציאותיו תו לא שייך שתהא אחריות מחצית המעות על המלוה, וא"כ כל המעות נחשבות מעתה מלוה, וקצ"ע דבלשון הד"מ [ס"ק ה] והש"ך [ס"ק כ] משמע שהאחריות על המלוה במשך כל הזמן, וצ"ע. ואולי אינו בדוקא, והעיקר שרק כל זמן שלא הוציא את המעות ביציאותיו והעיסקא עדיין קיימת אז יש כאן פלגא פקדון ורק אז הוי האחריות על המלוה.

36. ואולי הט"ז סובר דכיון שגם כשהיו המעות בגדר עיסקא היו נתונות ביד המתעסק והוא שליט בהן לקנות בהן סחורה ולמוכרה, והנותן לא היה יכול לחזור בו מהעיסקא, לכן חשיב כאילו כבר יצאו מתח"י הנותן, אף שאחריות מחציתן עליו, ולכן כאשר מתיר לו ללוותן לא חשיב שעת מתן מעות.

37. והנה בלשון הגהות המרדכי איתא דאף שהם הסכימו לשנות את ההסכם הראשון וליתן סך קצוב לשנה, "אותו תנאי אינו כלום וכמאן דליתיה דמי", ומפורש בדבריו שההסכם החדש אינו חל מן הדין ונשאר ההסכם הישן על מקומו, ועתה א"ש שאם לא הוציא את המעות ביציאותיו אלא המשיך להתעסק בהן, רשאי הוא ליתן רווחים לנותן המעות ואין בזה איסור.

38. נדפס בשו"ע דפוס וילנא בדף הבא.

39. ועיין דגול מרבבה וחוות דעת שהקשו למה לא יוכל הנותן להשביעו מספק ככל שבועת השותפין שמשביע מספק. ותירצו דהגמ"ר סובר כהדעה המובאת בשו"ע [חו"מ סי' צג] שבעיסקא לא תיקנו שבועת השותפין, א"נ מיירי אחרי שכבר חילקו את העיסקא, שבזה אין שבועת השותפין.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ח

מקור הדין הוא בספר התרומות שער מו ח"ד סי"ז, ועיי"ש שהחידוש הוא דלא אמרינן דמי שנותן למלך מס עבור המעות מעניק לו המלך מדינא דמלכותא את זכות השימוש במעות, וממילא לא ייחשב רבית, כיון שאין זו הלואה הואיל ואין השימוש במעות מגיע לו מהמלוה אלא מהמלך, קמ"ל דלא אמרינן הכי, אלא הרי זו הלואה גמורה מהמלוה, והמס מוטל עליו, ואם הלוה פורעו הרי זו רבית.

ועיין בב"י, ובש"ך [לעיל סי' קעב ס"ק לב] שהביאו דין נוסף מספר התרומות [שם סי"ח], שאם המלוה התנה עם הלוה שרק אם ירויח במעות יפרע מן הריוח את מס המלך, ואם לא ירויח לא יפרע אלא המלוה יפרענו, אז שרי. ועין בספר גידולי תרומה שהקשה דמה בכך שלא חייבו ליתן את המס בכל מקרה רק אם ירויח, סו"ס הוי רבית. וכתב החוות דעת [סי' קעב ס"ק יג] שטעם ההיתר הוא משום שעיקר הסיבה למס המלך על המעות הוא משום שעוסק ומרויח במדינתו, ולכן מותר הלוה ליתן את המס מהרווחים.[40]

סעיף ט

מקור הדין הוא בתשובת הרשב"א ח"ב סי' קעד, ומיירי באדם שציוה לפני מותו שאחר פטירתו מן העולם יקחו חתניו סכום כסף גדול מהירושה בתורת הלואה מהיתומים למשך עשר שנים, ובזמן הזה יוונו החתנים את היתומים. וכתב הרשב"א שמזונות אלו חשיבי רבית קצוצה, ולכן אף אם כבר נתנו החתנים מזונות ליתומים, ינכו סכום זה מהקרן של ההלואה.

וכאשר יש הכחשה ביניהם, שהחתנים טוענים שנתנו מזונות והיתומים טוענים שלא קיבלו, ה"ז ציור של אדם שיש בידו שטר חוב על חבירו והיה הסכם של רבית קצוצה בחוב זה, והלוה טוען שנתן את הרבית ולכן הוא תובע לנכות מהחוב את סך הרבית שנתן, והמלוה טוען שלא קיבל רבית כלל. ובציור של הרשב"א היתומים הם המלוה, וכתב הרשב"א שהם נאמנים לגבות את החוב בלי שבועה.[41]

והרמ"א הביא דין זה בסימן קם [סוף סעיף יח], ומשמע מלשונו שנקט שרק משום שהם יתומים לכן פטרו אותם משבועה, הא אדם אחר כה"ג אינו גובה בלי שבועה.

והט"ז [סי' קם ס"ק טז] חלק על הרמ"א ונקט שהיתומים צריכים להשבע, דאין טעם לפוטרם משבועת הנוטלין, משום שיתומים הם.

והש"ך [שם ס"ק ל] נחלק על הרמ"א לאידך גיסא, דגם אדם אחר שאינו יתום אינו צריך להשבע, כמבואר בטור ובשו"ע [חו"מ סי' פב סעיף י] דשבועה זו של אשתבע לי דלא פרעתיך נאמרת רק כשאינו מכחיש את גוף השטר רק טוען שפרע, אבל אם מכחיש את עצם החוב, א"נ שטוען שיש איסור רבית בחוב זה לא נתקנה בכה"ג השבועה.[42]

עוד הביא הש"ך [שם] את ביאורו של הלבוש בדין זה, דלא מיירי שהיתום מכחיש את עצם קבלת המזונות, אלא מיירי שטוען

ביאורים והערות

40. ולכאורה עדיין צ"ע דנהי דשורש המס הוא משום שעוסק ומרויח במדינתו של המלך, אך למעשה המס מוטל על המלוה ולא על הלוה, וא"כ נמצא שהלוה פורע עבורו את המס, וצ"ע.

41. דאף שבעלמא מלוה המוציא שטר חוב והלוה אומר לו אשתבע לי דלא פרעתיך צריך המלוה להשבע, וה"נ היתומים מוציאין שט"ח על החתנים, והחתנים טוענים לזכות מהשטר את סך המזונות שנתנו משום שהוא רבית, מ"מ כאן גובים היתומים בלי שבועה.

42. אמנם כל הנ"ל הוא לענין שבועת הנוטלין, שהיא שבועה חמורה בנקיטת חפץ, אך אחרי שישלמו ליתומים את החוב במלואו יוכלו לתובעם להשיב את המזונות שקיבלו בתורת ר"ק, וכיון שהיתומים מכחישים שקיבלו מזונות הרי זה הנידון דלהלן [סעיף יא] אם היתומים צריכים להישבע היסת.

קנין הלכה

מראי מקומות

שקיבלם ע"י היתר מסויים [כגון היתר עיסקא וכיו"ב] ובכה"ג אמרינן דאין הלוה נאמן לטעון שנתן לו ר"ק, דאחזוקי אינשי ברשיעי לא מחזקינן ואמרינן דלא שביק היתירא ואכלי איסורא, ובודאי עשה בדרך היתר, וכעין המבואר בשו"ע [סי' קסח סכ"ה] בשם תשובת הרא"ש.

סעיף י

נתבאר לעיל [סי' קעג סעיף ד] ברמ"א.

סעיף יא

מקור הדין הוא בתשובת הרשב"א ח"ב סי' רלא, וח"ה סי' קנה. ועיי"ש ברשב"א שכתב דהיה מקום לדון שלא להשביע את המלוה משתי סיבות:

א. טענת הלוה טענה גרועה, דהא אין אדם משים עצמו רשע, וה"נ נימא דאינו נאמן על עצמו לומר דעשה מעשה רשע ולוה ברבית, והרשב"א נקט שאין זה טענה, דס"ל דדינא דאין אדם משים עצמו רשע אינו אלא הלכה בהלכות עדות, שאין אדם נאמן להעיד על עצמו שעשה מעשה רשע ועי"ז יפסול את עצמו לעדות ולשבועה, אך אין בזה די אומדנא לעשות את טענתו לטענה גרועה.

ב. עוד דן הרשב"א שאין להשביע את המלוה שבועת היסת משום דההחשוד ליקח רבית חשוד גם להשבע לשקר,[43] ומסיק הרשב"א דאין כאן חשש זה.

והרמ"א הביא את דברי רבינו ירוחם, וכן הוא בתשובת מהר"ם מרוטנבורג [דפוס פראג סי' תרצג], החולק וסובר דמתוך שאין אדם משים עצמו רשע הרי זו ריעותא לטענת התובע ולא תקנו בכה"ג שבועת היסת.

ובסימן קסח [סעיף כה] הביאו הט"ז [ס"ק לו] והש"ך [ס"ק עו] את דברי הב"י שכתב שהמלוה צריך להשבע היסת, וכתב [שם] הש"ך דכך דעת הלבוש, והביא שכן פסקו גם הב"ח והסמ"ע [בחו"מ סי' פב], ודלא כהרמ"א [סי' קעז סי"א], ומבואר שהש"ך נקט להלכה דלא כהרמ"א.

בעיקר הא דיש שבועת היסת על תביעת השבת רבית קצוצה, עיין בקצות החושן [סי' פז ס"ק ל] שלמד מזה דאף שאין כאן חוב ממוני גמור, דנהי דרבית קצוצה יוצאה בדיינים, אך אין בי"ד יורדין לנכסיו רק כופין אותו להחזיר הממון כדין כפייה על המצות, ואפ"ה משביעין על זה שבועת היסת.

סעיף יב

מקור הדין הוא בסמ"ג ל"ת סי' קצג בשם ר"ת, והובא בב"י, ועיי"ש שהביא מלשון הסמ"ג דאין המקבל נאמן אף במיגו דאיבעי אמר להד"מ או פרעתי, דהוי מיגו כנגד חזקה דאין אדם משים עצמו רשע.

וכתב הש"ך [לעיל סי' קסח ס"ק עמ] דמזה משמע שהסמ"ג אירי גם במלוה ע"פ, דאם יש ביד המלוה שטר אין הלוה נאמן לפטור עצמו בטענת להד"מ או פרעתי.

ביאורים והערות

43. ואף שבעלמא קיי"ל דחשוד אממונא לא חשיד אשבועתא, היינו משום דתולין שמא הנתבע נטל את הממון, משום שהיה לו ספק מלוה ישנה כמבואר בגמ' [ב"ב דף ו:], ועד כמה שיתברר לו שטעה יחזירנו, ולכן משביעין אותו דבודאי לא ישבע לשקר מחמת ספק מלוה ישנה דשבועה ליתא בחזרה, דאם יתברר שנתבע על שקר לא מהניא חזרה, וכמבואר כל זה בגמרא ב"מ [הנ"ל]. אך לגבי לאו דרבית סובר הרשב"א דלאו דלא תשימון עליו נשך ליתיה בחזרה, דאף אם יחזירו את הרבית לא תיקנו את הלאו, וא"כ חזינן שלפי טענת התובע חשוד הנתבע על איסור דליתי בחזרה, וא"כ שמא יחשד גם להשבע על לשקר. ודחה הרשב"א דמ"מ לאו כו"ע דינא גמירי שאיסור רבית אינו נתקן בחזרה, ולכן אף שנחשד על הרבית אינו חשוד להשבע לשקר.

קנין הלכה

מראי מקומות

והנה כתב הרמ"א [סימן קסח סעיף כב] בשם הב"י דלא כהשו"ע בסעיף דידן, עיי"ש שכתב דאם מלוה בא להוציא ממון מן הלוה, והלוה טוען שהיה זה מלוה ברבית ואינו רוצה לשלם את הרבית, והמלוה טוען שנעשה בהיתר [כגון היתר עיסקא וכיוצ"ב] אזי במלוה ע"פ נאמן הלוה בשבועת היסת לומר שהיה זה רבית, ואם יש ביד המלוה שטר צריך המלוה להשבע בנקיטת חפץ. ועיי"ש בש"ך [ס"ק סט] שתמה על הסתירה בדברי הב"י, שבסי' קעז הביא את דברי הסמ"ג בסתמא, ומשמע שאף במלוה ע"פ אין הלוה נאמן להפטר אף בשבועה.[44]

וגם על מש"כ הרמ"א שבמלוה בשטר המלוה נשבע ונוטל, תמה הש"ך [סי' קסח סוס"ק פא] דבב"י מפורש שהמלוה בשטר גובה המלוה בלי שבועה, והניח בצ"ע.[45]

ונמצא שביחס לדין ודברים בין מלוה ללוה, אם היה בהלואה איסור רבית או שלא היה איסור, נתבארו בשו"ע [בסימן זה ובסימן קסח סעיף כה] כמה אופנים חלוקים:

א] לוה הטוען שהמלוה נטל ממנו רבית קצוצה ותובע ממנו שיחזירנה, והמלוה טוען שלא נטל כלל רבית, פסק השו"ע [סי' קעז סעיף יא], דהמלוה צריך להשבע היסת כדי להפטר, והרמ"א הביא דיש חולקין וסוברים שהמלוה פטור בלי שבועה. והש"ך [סי' קסח ס"ק עו] הביא דכמה וכמה פוסקים נקטו דלא כהרמ"א אלא נשבע היסת.

ב] לוה הטוען שהמלוה נטל ממנו רבית קצוצה ותובע שיחזירנו, והמלוה טוען שההלואה נעשתה בהיתר, נתפרש בשו"ע [סי' קסח סעיף כה] שנאמן המלוה בלי שבועה.

ג] לוה הטוען שהמלוה נטל ממנו רבית קצוצה, והלוה עדיין לא פרע את הקרן של ההלואה, והמלוה תובעו בשטר, הובא דין זה ברמ"א [סי' קם סי"ח] ובשו"ע [סי' קעז סעיף ט], ונחלקו בו הפוסקים.

הרמ"א [שם] כתב דהיתום שהוא המלוה נאמן להוציא בלי שבועת הנוטלין, ומשמע שאדם אחר שאינו יתום לא יגבה אלא בשבועה. והט"ז [שם] חייב גם את היתום בשבועה. והש"ך [שם] פטר כל אדם בשבועה זו וגובה המלוה בלי שבועה. [ואם עכשיו יתבענו הלוה להשיב הרבית יהא דינו כדלעיל (אות א).

ד] מלוה התובע מלוה ע"פ והלוה טוען שהיתה זו הלואה ברבית, פסק השו"ע [סימן קעז סי"ב] שהמלוה נאמן וגובה בלי שבועה, ואילו בסי' קסח [סכ"ה] פסק הרמ"א שהלוה נאמן בשבועת היסת, והש"ך תמה ע"ז [סי' קסח ס"ק עט].

ה] מלוה התובע מלוה בשטר והלוה טוען שהיתה זו הלואה ברבית, פסק השו"ע [סימן קעז סי"ב] שהמלוה נאמן וגובה בלי שבועה, ואילו בסימן קסח [סכ"ה] פסק הרמ"א שהמלוה צריך להשבע שבועת הנוטלין, ועיין ש"ך [סי' קסח סוס"ק פא].

סעיף יג

הדין שבסעיף זה הובא לעיל [סימן קסו ס"ג] ברמ"א, ונתבאר שם.

ביאורים והערות

44. החוות דעת [סי' קסח ס"ק מו] כתב ליישב, דהיכי שהמלוה והלוה מתדיינים על נתינת מעות מסויימת אשר שניהם מסכימים שניתנו המעות, אלא שהמלוה טוען שנעשה בהיתר והלוה טוען שנעשה באיסור, בזה אין הלוה נאמן משום דאין אדם משים עצמו רשע, וממילא לא הוכחשה טענת המלוה שהמעות ניתנו בעיסקא. ועיי"ש עוד טעם נוסף להאמין למלוה, דכאשר טוען שהמעות ניתנו בעיסקא הרי הוא טוען שלא העביר את המעות לבעלות הלוה ויש לו חזקת מ"ק ובזה איירי בסי' קעז [סעיף יב], אך כאשר הלוה מכחיש לגמרי את טענת המלוה וטוען שלא ניתנו לו מעות בעיסקא, אלא שבזמן אחר קיבל מהמלוה הלואה ברבית, בזה נאמן הלוה להכחיש מלוה ע"פ.

45. ולפי טענת הש"ך [סי' קס ס"ק ל] שהובא לעיל [סעיף ט], אין בכה"ג שבועת הנוטלין, דלא נתקנה בכה"ג שהלוה מכחיש את עצם החוב או טוען רבית.

שאלות לחזרה

יו"ד הלכות ריבית סי' קעו מסעי' ז, וסי' קעז עד סי"ג
מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

<u>סימן קעו סעיף ז-ח</u>

א. האם מותר לומר לאדם עשה עמי מלאכה היום ששוה דינר ואני אעשה עמך בשבוע אחר מלאכה ששוה שתים? [שו"ע]

ב. 1) מה הדין לשכור פועל על לאחר זמן ולקצוב עמו שכר מועט ממה ששוה המלאכה לאחר זמן כיון שמקדים לו המעות עתה?
2) ומה הדין אם מתחיל המלאכה כבר עכשיו, ואומר לו מהיום ועד זמן פלוני? [שו"ע]

<u>סימן קעזסעיף א</u>

ג. 1) איך פירשו הראשונים 'צאן ברזל'?
2) באר כל אחד לשיטתו, האם הוי ריבית קצוצה או א"ר?

ד. 1)מה טעם האיסור לקבל צאן ברזל מישראל?
2) והאם מועיל כשנותן לו שכרו כפועל בטל? ומה הטעם?
3) ומה הדין אם קיבל עליו בעל הצאן שאם הוקרו או הוזלו או נטרפו הרי הן ברשותו?
4) ומה הדין כשאין למקבל ריוח כלל, ומה הטעם?
5) ומה הדין כשקיבל המקבל כלהאחריות, ומה הטעם?

<u>סעיף ב</u>

ה. הנותן מעות לחבירו בתורת עיסקא;
1) האם סגי בזה שחצי אחריות על הנותן וחצי על המקבל?
2) מה הפי' ליתן לו שכרו כפועל בטל - לדעת רש"י, תוס', טור וב"י?

ו. 1) מה טעם הסכים המהרש"ל עם פי' הטור ולא כהב"י?
2) ומה תירץ הט"ז על קושייתו?

ז. 1) מה הקשה הדרשה על פי' הטור?
2) ומה תירץ הט"ז על קושייתו?

ח. איך ביאר הט"ז פירושי הטור והב"י, במה הם שוין ובמה חולקין?

ט. 1) אם היה לו עסק אחר כל שהוא להתעסק עם מעותיו של זה, כמה צריך שישלם לו על טרחתו, ומה הטעם?
2) ואם העסק ההוא שיש לו אינו ממין זה?

י. מה הדין כשאומר לו כל הריוח יהיה לך שלישו או עשירותו בשכרך;
1) ביש לו עסק אחר?
2) באין לו עסק אחר - כשהתנו בתחילת השותפות וכשלא התנו?

יא. מה הפי' בדברי הטור שכתב או כיוצא בזה שנותן לו דינר כל ימי משך העסק?

יב. אם היה המתעסק אריסו של בעל הממון והיה לו עסק אחר, האם צריך להעלות לו שכר, ומה הטעם?

יג. על מי צריך להיות האחריות של פלגא פקדון, והאם צריך כל האחריות או סגי במקצת, ואיזה?

<u>סעיף ג</u>

יד. 1) כשפוסק עמו בתחילת העסק שכר טרחו דבר ידוע, כמה צריך לשלם לו?
2) כששניהם נותנים מעות ואחד מתעסק עמהן, האם הוי עיסקא או שותפות ואיך חולקים ברווחים?

<u>סעיף ד</u>

טו. כשלא פסק עמו בתחילת העסק וכשבאו לחשבון אינו רוצה ליתן לו כאמור בשו"ע;
1) כמה יהיה שכר המתעסק וכמה שכר בעל הממון - כשהרויחו?
2) כמה יפסיד המתעסק וכמה בעל הממון - כשהפסידו - במקום שיש מנהג ובסתם?

טז. אם כבר נתן לו המקבל קרן וריוח, ולא שילם לו שכר טרחא כלל;

1) האם יכול המקבל לתבוע מהנותן שכר טרחו?
2) אם המקבל חייב לנותן חוב אחר, האם יכול לנכות מזה שכר טרחו, ומה הטעם?

יז. כל זמן שלא נתן המקבל לבעל הממון הקרן, האם יכול לעכב לעצמו מן הקרן כדי שכר טרחו?

<u>סעיף ה</u>

יח. 1) מה הטעם שכשנוטל שכר על חלק הפקדון שבידו הרי הוא כשומר שכר?

יט. באופן שעי״ז שעוסק בחלק הפקדון יש לו ריוח בחלק המלוה, האם צריך לשלם לו שכר טרחא, ומה הטעם?

כ. 1) מה הדין להתנות תנאי עם המתעסק, ולהתנות שאם ישנה יהיה כל האחריות עליו ואם ירויח יהיה לאמצע, ומה הטעם?
2) בריבית דאורייתא האם אפשר להתנות כן?

כא. 1) האם מותר למקבל לשנות לכתחילה ממה שהתנה עמו הנותן, ומה הטעם?
2) אם שינה המקבל ואמר בשעה ששינה - לעצמי אני עושה ולא בתורת עיסקא - האם יכול אח״כ ליתן־ריוח לנותן, ומה הטעם?
3) ומה הדין אם לא אמר כן בשעה ששינה אלא אח״כ?
4) אם המקבל נוטל לפעמים קצת מן העסק לצרכו, דהוי שולח יד בפקדון, האם יכול אח״כ ליתן־ריוח לנותן, ומה הטעם?

<u>סעיף ו</u>

כב. נתן מעות לעיסקא למחצית שכר וקצץ בדבר ידוע - אסור.
1) מה טעם האיסור?
2) איך ביאר הט״ז דברי ה״ר ישעיה אלו?
3) האם מותר לנותן לקנות הספק מן המקבל בדבר קצוב?
4) ומה הדין לתת סך בעיסקא לחבירו שיעסוק וירויח, ואם ירויחיתן דבר קצוב לנותן ואם לא ירויח לא יתן כלום?

כג. 1) מה הדין אם נתן לעיסקא למחצית שכר וקצץ בדבר ידוע וכל האחריות על הנותן?
2) מה הפי׳ בדברי הרמ״א שחילק בין ריבית קצוצה לריבית דרבנן?
3) והאם בריבית דאורייתא גם מהני מה שהמלוה מקבל עליו כל האחריות? ומה הטעם?

<u>סעיף ז</u>

כד. הנותן מעות לחבירו למחצית שכר לשנתיים או שלש, ושוב נמלכו שיהיה הכל מלוה ולא עיסקא, ועשו קצבה שיתן לו כך לשנה, האם מותר לנותן לקבל הקצבה, ומה הטעם;
1) אם הלוה הוציא המעות להוצאותיו?
2) אם הלוה התעסק במעות ופורע לו מריוחשהרויחו הנכסים?

כה. 1) האם משביעין אותו או סומכין על נאמנותו?
2) ומה הדין בטוענו ודאי?

כו. מי שנותן מעות לחבירו בעיסקא על כך שנים, ואחר הזמן נשאר המעות ביד המקבל, האם יכול המקבל לומר איני נותן לך ריוח מאחר הזמן או שהעסקא נמשכת, ומנלן?

<u>סעיף ח</u>

כז. מה הדין להלוות מנה לחבירו לכל הנאתו בתנאי שיסלק מס המלך מאותו המנה, ומה הטעם?

<u>סעיף ט</u>

כח. 1) האם יש נאמנות ליתום יותר מלשאר אדם כשיש עליו הכחשה?

<u>סעיף י</u>

כט. 1)מה הדין כשאומר לו הילך מאתיים זוז מעכשיו כדי שיפול תחתיו לאומנות המלך?
2) ומה הדין כשאומר לו פרשני מן האומנות?
3) מה החילוק שביאר הט״ז בדין זה ומה החילוק שהביא בשם הלבוש?

<u>סעיף יא</u>

ל. התובע מחבירו ריבית קצוצה שגבה ממנו, והלה מכחיש בלהד״מ, מה הדין ואיך נפסק להלכה?

סעיף יב

לא. המקבל מעות לחצי ריוח וטוען שמלוה בריבית הוא, האם נאמן, ומה הטעם?

סעיף יג

לב. המלוה מעות לבעל הבית והוא גם לומד עם בנו של בעל הבית;
1) האם מותר לבעה״ב ליתן לו הוצאות?
2) ומה הדין אם היה נותן לו ההוצאה בלאו הכי?

שאלות הנוגעות למעשה

יו"ד הלכות ריבית סו"ס קע"ו וסי' קעז עד סי"ג

<u>סימן קע"ו מסעיף ו'</u>

א. שוכר דירה, או חנות מחבירו, וזקוק לכסף כדי לשפץ אותה.

1. האם יכול ללוות את הכסף מהמשכיר, ומחמת כן יעלה לו את תשלום השכירות.
2. האם יש חילוק בין אם ערך שכירות החנות והדירה יעלו מחמת השיפוץ או שזה רק דברים חיצונים כגון וילונות ריהוט וכדו'.
3. והאם צריך שערך החנות יעלה באופן יחסי שמעלה לו מחמת זה את תשלום השכירות.
4. האם יש חילוק בין אם רק מעלה לו את השכירות לכל התקופה הממושכת או שמלבד זה אמור להחזיר לו את דמי ההשקעה בדירה.
5. האם יש חילוק בכל הנ"ל בין אם כבר קיבל את הדירה או עדיין לא קיבל ולא חתם חוזה.

[ס"ה, ט"ז סק"ו, ש"ך סק"ו, גימ' הגר"מ סקי"מ].

ב. שוכר דירה, חדר במלון, דירה לנופש, מכונית, או חפצים.

1. האם מותר לשוכר להציע מחיר נמוך לתשלום מזומן, ויקר לתשלום מאוחר.
2. האם יש הבדל בכמה מעלה לו את המחיר עבור התשלום מאוחר יותר.
3. האם יש חילוק אם התשלום המאוחר הוא בגמר השכירות, או גם לתקופה יותר מאוחרת.
4. ואם כבר חתמו חוזה בתשלום מזומן, האם יכול עכשיו לשנות לתשלומים בתוספת.
5. והאם אפשר להשאיר בחוזה שתי אפשרויות לבחירת השוכר במשך התשלומים.
6. האם יש חילוק בדינים אלו בין מקומות שמקובל לשלם את כל השכירות, או חלקי מראש, לבין מקומות שלא רגילים לשלם כך.
7. האם יש חילוק בין אם משלם את המזומן בשעת קבלת הדירה, או החפץ, או שמשלם מיד בשעת הזמנת המקום.
8. וכן מלונות או דירות נופש שמפרסמים הנחה למשלם בשעת ההזמנה, האם מותר.

[ס"ו, ט"ז סק"ו, נקוה"כ, שו"ע הרב ט"ו, מנ"מ ל"מ, חו"ד קע"ג סקט"ו, מכמ"מ קל"ו ס"י, רע"מ ג"מ ע"ב ע"ג].

ג. מי שיש לו ויכוח ממוני עם חבירו, ומוכנים להתפשר ביניהם, אלא שרוצים להבטיח שיקיימו.

1. האם יכולים להוסיף שמזמן מסוים ישלמו תוספת על כל שבוע איחור.
2. וכן חברותא שרוצים לקנוס עצמם לבוא בזמן, וסיכמו שהמאחר ישלם סכום מסויים לחבירו, האם יכולים גם להוסיף שעל כל יום איחור בתשלום יצטרך להוסיף עוד כסף.
3. וכן מחותנים שרוצים להבטיח לעצמם, האם יכולים להתנות כך.
4. אם לא סיכמו כך בזכרון דברים, האם יכולים לסכם כך אח"כ בשעת כתיבת התנאים עצמם, לפני הקנין או אחרי.

[ס"ו, ט"ז סק"ט].

ד. שכנים שיש ביניהם תורנות כגון:

1. לערוך קניה במכולת, האם מותר גם כשלפעמים לאחד יש יותר מוצרים, - או שלאחד יוצא בער"ש שיש יותר מוצרים.
2. וכן כשיש תורנות לנקות את החצר, ויש ימי חופש שהילדים נמצאים שם כל היום ויש יותר נקיון.
3. וכן שתי מלמדים שלאחד יש יותר ילדים בכיתה, האם יכולים להחליף ימי חופש שלהם אחד עם השני.
4. וכן פקיד, או מוכר בחנות, שרוצה להחליף עם חברו לאותם מספר שעות, אבל הימים שונים ואחד מהם פחות נוח, כגון חוה"מ או ימי חופש של הילדים.
5. ובאופן ששתי הימים שוים ממש, אלא שלאחד מהם יש ותק וכדו', ולכן מקבל יותר שכר על כל שעה האם מותר להם להחליף.
6. וכן שתי שכנים שצריכים לבנות סוכה, ושל אחד יותר גדול משל השני, האם מותר להם לסכם שיעזרו אחד לשני לבנות את הסוכה.
7. וכן שכנים שעושים תורנות שמירה על הילדים בצהרים, ולאחד יש יותר ילדים מהשני.

8. והאם יכולים לסכם שיום אחד יקח את הרכב של השני למקום מסויים, ולמחרת השני יקח את רכבו למקום אחר, - או ששבת זו אחד ישתמש אחד לצורך אורחים וכדו' בדירה של השני, ושבת אח"כ להיפך, ומספר נפשות האורחים אינו שוה.
9. וכן חברים שמסייעים אחד לשני בתורנות אפיית מצות ועושים מלאכות לא שוות.
[ס"ז, ופימן ק"ס ס"ט, פרימה סקי"ד, שו"ע הרכ סק"ו].

ה. שוכר בתחלת החורף עובד שיעבוד אצלו לפני פסח באפית המצות.
1. האם יכול לעשות לו הנחה כי משלם לו כמה חודשים קודם.
2. והאם שונה כאשר עושה עמו קנין התחייבות על העבודה.
3. וכששוכר עוזרת קבועה לתקופה, האם יכול להציע אפשרות תשלום מוזל מראש לכל התקופה.
4. וכן שוכר פועל שינקה אצלו לפני פסח, האם יועיל שגם עכשיו ינקה לו פעם אחת את הבית, כדי שיוכל לשלם לו מראש מחיר מוזל יותר.
5. והאם יכול להזמין ולשלם במחיר זול קבלן באמצע החורף שיבנה לו לפני סוכות סוכה.
6. והאם יועיל שיעשה עכשיו איזה פעולה קטנה מסויימת לצורך הסוכה ואת ההמשך יעשה בזמנו.
[ס"ח, שו"ע הרכ ט"ו, מו"מ שלי"ג, ממנ"פ ל"ח].

ו. עובד שלקח חופשה.
1. האם מותר לו להחזיר אח"כ ימי עבודה בימים שיש יותר עומס.
2. וכן אם ידוע שחודש הבא יעלה תוספת שכר, האם מותר לו לקחת חופשה על סמך להחזיר אז.
3. וכן האם מותר לו לעבוד תמורת כך בחודש אחר יותר שעות.
4. וכן האם מותר לצבור ימי חופשה משנה לשנה, אפילו שאז משכורתו משתנה ומקבל יותר.
[ס"ו וס"ח, ט"ז סק"ט].

<u>סימן קע"ז</u>

א. נוסע לחו"ל לוקח עמו גם סחורה של חבירו שעולה שם יקר.
1. האם מותר לו לקחת סחורה של חבירו למכור שם ביוקר ולשלם לו כשיחזור, כאשר האחריות עליו אם אם יאבד או יתקלקל וכדו'.
2. האם יש חילוק אם גם משלם לו על זה שכר טירחא.
3. אם סיכמו ביניהם שאחרי אותה תקופה שהתעסק בה עבור הנותן יוכל להשתמש בכספים לצרכיו, מה הדין.
[ס"ח, מו"ד קס"ז סק"ח, סימן קס"ז ט"ז סק"ח, מו"ד סק"ח, גימור הגר"ח קס"ט סק"ס].

ב. נותן לאדם כסף להתעסק כדיני עיסקא, ורוצה להבטיח לעצמו גם את החצי השני של הכסף שבאחריותו.
1. האם יכול להגביל אותו שבמידה ויעשה עם הכספים השקעות ועיסקאות שהסיכון שלהם יותר גבוה יתחייב בכולו.
2. האם יש חילוק אם אירע אח"כ הפסד גדול בכסף מחמת העיסוק, או שערך המט"ח ירד מאוד.
3. ואם שונה באופן שמאחר שהריוח מעיסקאות אלו נמוך מאוד, ברור לו שהלוה יעשה בהם עיסקאות אחרים.
4. האם יש חילוק בין אם גם המלוה עצמו לא רוצה שיקיים את תנאי שלו, וכן כאשר מעמיד לו תנאי השקעה כאלו שברור שלא יוכל לעמוד בהם ויצטרך לשנות.
5. האם יכול גם להתנות עמו שבמידה וירד גשם, או שיעשה עיסקאות אחרים עם כסף פרטי שלו יתחייב באחריות כל הסכום של ההלואה.
6. במידה ושינה ועשה עיסקאות אחרות והצליח, האם מותר לשלם לו את הריוח שיצא מאותו חצי פחות דמי שכ"ט שסוכם.
7. והאם מותר לו אפילו לכתחילה ללכת ולהשקיע את הכסף בעיסקאות האחרות.
8. האם יש חילוק בין אם משקיע בעיסקאות אחרות כי סבור להניב משם רווחים יותר גדולים, או סתם מחמת שיקולים אישיים גרידא שלא קשורים כלל לעיסקא.
[ס"ה רמ"ח, ט"ז סק"י, ש"ך סק"כ, גימור הגר"ח סק"כ-כ"ח, מזו"ח סימן ע"ז סק"ח].

ג. לוה מעות בעיסקא.
1. האם מותר לו להשתמש בכסף לצרכיו האישיים.

2. השתמש בכסף לצרכיו האישיים האם מותר לו לתת אח"כ את האחוזים שסיכמו.
3. וכן כל לקיחת מינוס על סמך היתר עיסקא, כאשר התשלום עובר ישר לחשבון מכולת חשמל וכדו', האם יש בזה היתר.
4. והאם יש חילוק אם כל שיעור המינוס שלקח הולך לתשלומים או שחלק לתשלומים וחלק להשקעות.
5. והאם מועיל כאשר חלק מההוצאות שלו החדשיות הם למשכנתא לדירה וכדו'.
[ס"ה, שו"ע הרכ מ"כ, חו"ד סקי"ט].

ד. לקח כסף בהיתר עיסקא לזמן מסויים.
1. נגמר הזמן ולא דיברו כלל, והכסף נשאר אצל המקבל, האם צריך ומותר לו לתת את האחוזים גם על המשך הזמן שהכסף נשאר אצלו.
2. האם יש חילוק בין אם המשיך אח"כ להשתמש בו לעסקים, או אח"כ השתמש בכסף לצרכיו האישיים.
3. אם אחרי שנגמר זמן ההשקעה סיכם עמו שישאר אצלו בתורת הלואה ללא רוחים, האם מותר לו לקחת ממנו אח"כ רווחים על כך.
[ס"ו, ט"ז סקי"ד].

ה. סוחר כלים מכשירים וכדו', שנותן לאדם סחורה כדי שימכור אותם ועם הכסף יעשה עסקים לטובת שתיהם, ורוצה לבטח את עצמו בכסף.
1. האם מותר למקבל לקחת על עצמו את האחריות המלאה על החפצים והמשך העסקים.
2. וכן אם אחד משקיע את כספו אצל חבירו לעסקים, ורוצה לבטח לעצמו את כספו מהפסד, האם יועיל כאשר המשקיע יסייע קצת בתיווך העסק וכדו'.
3. וכן האם ישתנה הדין כאשר גם המקבל את ההלואה ישקיע קצת מכספו בתוך העיסקאות.
4. והאם יש חילוק בין אם יסכמו שאחוזי אחריות ההפסד המלא יהיו שוים לאחוזי הריוח שסיכמו, או שאחוזי האחריות על סיכון ההפסדים יהיו גבוהים יותר.
[רמ"ח ס"ב וס"ג, ש"ך סק"י- י"ח, וסקי"ג, חו"ד ניחוריס סק"ד, ר"מ פ"ו מהלכות שלוחין ה"ח, דרכ"מ סקכ"ב, מכמ"ח קמ"ב ס"ה, ועיין נר"י פל"ה הערה ע"ו].

ו. מי שכספו מעוקל בבנק.
1. האם יכול להלוות אותו לחבירו בסיכום שבכל צורה שיוכל להסיר את העיקול בין ע"י קשרים בין עם תשלום יחזיר לו דמי ההלואה כולה.
2. במידה והצליח להסיר את העיקול ללא תשלום והשתמש בכסף כמה צריך להחזיר.
3. אם יש לו עיקול או הוצאה לפועל על סכום גבוה, האם יכול להבטיח למי שעסוק בכך סכום פחות מזה כדי שיפטור אותו מהתביעה.
[ס"ת, ניחור הגר"ח סקכ"ת, ס"י].

יסודות הנידונים שבשאלות

<u>סימן קע"ו</u>

א. בשו"ע מבואר להתיר גם כאשר מעלה לו דמי השכירות, ובטעם הדבר ביארו הפוסקים מהירושלמי ועוד, שמאחר והשביחו, נחשב שמעלה לו שכירות, כי המקום נהיה שוה יותר, וא"כ באופן שהשינוי לא משמעותי, וכ"ש שאינו בגוף הדבר עצמו, אסור לו להוסיף בשכירות, אבל באופן שאפשר להחשיב שמעלה לו עבור תוספת הערך, דנו הפוסקים שגם אם רק מלוה לו את הכסף והוא מחזיר לו, מ"מ יכול גם להוסיף על השכירות דתוספת השכירות אפשר להחשיבו מפני ששוה יותר.

ב. בין שכירות קרקע ובין מטלטלין, מאחר ואינה משתלמת אלא לבסוף, לכן כאשר מציע מחיר זול יותר למזומן, אינו נחשב שהתשלומים הוא ריבית, אלא או מפני שהמזומן מוגדר כאילו קונה חובו בפחת, ויש שפירשו הטעם, מפני שאפשר לשלם על השימוש ותשלום זה נעשה בתשלומים וגם אפשר לשלם על הקנין וזה במזומן. אבל אם כבר עשו קנין, וכן חתימת חוזה, ממילא כבר נקבע שזה צורת התשלום, ולכן התשלומים בתוספת יוגדרו כריבית, וכ"ש אם

כבר הגיע זמן התשלום ולוקח תוספת עבור ההמתנה, וכן אחרי זמן הסיום שכבר חל החיוב, ובפשטות כאשר סיכמו שתי אפשרויות והשאירו פתוח לשינוים, מאחר ומדינא התשלום הוא מאוחר יותר וע"ז עיקר ההתחייבות, יוכל לבחור בהמשך מה שירצה, וכן מבואר במחנ"א, אמנם לדעת המחנ"א כאשר מעלה בהרבה א"א להגדירו לתשלום עבור השכירות עצמו, אמנם אם הרגילות הוא לשלם מראש על השכירות, כתב בחכמ"א שבכה"ג נחשב שהחיוב הוא מיד, וממילא מה שדוחה אותו נחשב כתוספת עבור ההמתנה, אבל במחנ"א כתב שנחשב שכולם מוזילים כדי לקבל מראש, ומ"מ יש שכתבו שכמקובל שמשלמים רק חלקי מראש לכמה חודשים, ודאי שאינו נחשב לצורת תשלום אמיתי אלא אינו אלא צורה לאבטח לעצמו את התשלום, ומ"מ כתב הט"ז שמועיל אפילו אם לא נכנס בה מיד, מאחר וקנין השכירות חל מיד, אמנם אם עכשיו דר בה עדיין אחר, כלומר שוכר דירה או חדר לנופש, ועדיין דר שם אחר, כתב הרע"א שמאחר ואינו יכול לתת לו את המקום עכשיו, לא מהני הקנין שיוזיל לו כי משלם מראש, וא"כ ה"ה אם עכשיו לא גרים בה אבל לפני אותו שבוע ששכר עדיין אמור לבוא לשם אחר שכבר שכר מראש שיהיה אסור, וכן כאשר הזמין רכב לזמן מסויים ועדיין מושכר, או יכולים בינתים להשכירו עד אותו זמן לאחר, לכו"ע יאסר.

ג. כל שבשעת ההתחייבות עצמה, בדבר שאינו חייב בעצם יכול להוסיף, אבל אחרי שכבר נתחייב נחשב כל תוספת כבר נחשב לריבית. ודנו הפוסקים האם גם כאשר עושה כך מצד הפשרה.

ד. מבואר שאסור לו לסכם שיעשה עמו פעולה הפוכה ביותר, אמנם בסימן ק"ס מבואר שאפילו אותה מלאכה עצמה אם היא יותר קשה בזמן שונה, אסור לסכם לעשותה, ובתוספתא מבואר הביאו הברית יהודה פי"א הערה ב' שה"ה שאסור להתנות ילך עמך חמורי היום ושלך עמי למחר כשיותר קשה עי"ש מש"כ בזה.

ה. מאחר ושכירות אדם משתלמת רק לבסוף לכן בתחלת העבודה עצמה מותר לקבוע שתי מחירים, אלא שמ"מ מותר רק באופן שמתחיל מיד את העבודה דאל"כ נראה כריבית, ובמחנ"א דן לחלק בין אם שכרו לימים או לחודש שנחשב שכירות אחת ארוכה, ודנו הפוסקים האם היתר של תחלת העבודה שלא יהיה נראה כריבית מועילה גם כאשר הוא מפסיק באמצע, ויש מחלקים בין שכיר שהפסקה באמצע שלא ברציפות מפקיעה את הצורה של עבודה אחת ארוכה ששולמה באמצע, לבין קבלנות שמאחר ואין לו זמן מצב מסויים שצריך לעבוד, ההפסקה באמצע אינה מהוה סתירה לשם פעולה אחת, ובדין זה שאם התחיל מיד מותר שוה שכיר יום לקבלן, ולענין אם עשה קנין ולא התחיל לעבוד הדבר תלוי האם יכול לחזור בו אחרי קנין מחזי כריבית ואם אינו יכול לחזור בו דומה לשכירות קרקע שכבר קנה מעכשיו, וכהתחיל מעכשיו שמותר.

ו. בפוסקים כתבו שבכל זה יש לדון האם נחשב שמקדים לו משכורתו מראש כדי שיעבוד עמו בשווי יותר, ותלוי גם האם משלם לו על החופש רק אחרי שכבר חזר לעבוד בשנה החדשה, אבל מאידך אם יהיה הפסקה עד הזמן שישלים א"כ יש לדון האם נחשב כל הזמן כתקופה אחת של עבודה או מתחדש, וא"כ לא יועיל מה שקיבל את המשכורת בתחלת השנה החדשה, וימי חופשה אם המקובל שיכול להעביר משנה לשנה א"כ אפשר שמאחר וזכותו לקבוע, א"כ לא הגיע עדיין זמן הפרעון כי משתלמת רק לבסוף ומותר להוסיף בכך, אבל אם מצד ההסכם אין לו זכות להעביר לשנה השניה, א"כ זמן החיוב של החופש הוא בסוף השנה וכאשר ממתין לו לשנה הבאה ונותן כאר כבר יותר יקר יחשב ריבית.

<u>סימן קע"ז</u>

א. מבואר ברמ"א שכאשר לא לוקח שכר מותר גם לקבל עליו אחריות, דמאחר ואינו כהלואה לצורך המלוה, ולכן לא צריך לקבל שכ"ט, אבל אם כן נותן לו שכ"ט מאחר ויש לו הנאה מכך, נראה בחו"ד שכבר נחשב לעושה לצורך עצמו וממילא נחשב להלואה וצריך תנאי ההיתר המבוארים, אמנם זה רק אם לעולם לא יהיה לו ריוח מזה. אבל אם נותן לו כסף להתעסק תקופה מסויימת כל הרויח יהיה לזה שנתן את המעות, ואחרי אותה תקופה יהיה המקבל רשאי להשתמש בהם לעסקיו, נחשב שכבר בהתחלה יש למקבל תועלת מזה, וצריך להיות ככל גדרי ודיני עיסקא, ויתירה מכך שלדעת הט"ז שם אפילו אם המשקיע ישלם לו שכ"ט עבור מה שהוא מתעסק בכספו באותו זמן שכל הריוח לנותן אם מי שקיבל את הכסף יקבל על עצמו את האחריות על הכסף נחשב כמתעסק ומביא ריוח לחבירו כדי שיוכל אח"כ לקבל ממנו הלואה שאסור דלא כהדרישה שם.[כמבואר בסימן קס"ז חו"ד סק"א, ביאור הגר"א קס"ט סק"ס].

ב. במחבר מבואר שהאחריות על הצד שישנה בתנאים של העסק אינו נחשב כמלוה ומותר והטעם יש שביארו מפני שאינו אלא כקנס על אי קיום תנאי העסק, ולכן כתב בחזו"א שאם התנאי אינו קשור כלל לעסק כגון אם יאכל ענבים וכדו' אינו יכול להתנות, ומ"מ כתב הרמ"א שמותר לו אפילו לכתחילה לשנות, דמאחר ובידו שלא לשנות אינו נחשב שהאחריות היא מחמת ההלואה, ולכן מאחר וגם אחרי השינוי אינו נחשב להלואה, גם אם אח"כ הרויח צריך לתת

לו את הריוח של החצי כמדובר, אמנם רק כל זמן שמשנה רק כדי שעי"ז העסק יצליח יותר אינו נחשב לגזלן ואפילו שלא ברשות מותר ואינו גזלן ולכן צריך לשלם על כך את הרוחים המסוכמים אפיל שכל האחריות עליו מפני ששינה, כן מתבאר בט"ז סק"י וביאור הגר"א כ-כ"א, אבל אם עושה משיקולים פרטיים גרידא ללא כל תועלת העסק, אם עושה שלא ברשות הרי זה כשולח יד וגזלן, ויאסר על הנותן לקבל כלום מהרווחים כלל כמבואר ברמ"א, ובש"ך מבואר שדעת התרה"ד שיכול להתנות תנאים כאלו שיודע וברור להם שלא יקיימו אותם, אמנם בחזו"א דוחק לומר שלא נתכונו להתיר באופן שעיקר כונתם היה שיעברו על התנאי, אבל ברע"א כאן כתב שברשב"א מבואר שגם אחרי ששלח יד נחשב כמתעסק שצריך ליתן לאמצע.

ג. מבואר ברמ"א שאם שינה שלא ברשות, וכן אם לקח לצרכי עצמו, הרי זה גזלן ולא שייך עיסקא כלל, וממילא בכה"ג שישתמש בהכל לצרכיו ודאי אסור לשלם את הריבית, ומ"מ אם נהגו שלא להקפיד מותר לו לשנות גם לצרכיו לזמן מועט ולהחזיר, אמנם לפי שיעור של אותו זמן שימוש יהיה אסור לו לשלם ריבית, וא"כ גם אם לוקח מינוס לאוכל, מאחר וחלק מהחודשי הוא משכנתא, יחשב שמחזיר מעות לעיסקא, אבל בגר"ז כתב שרק אם מכל המעות השתמש לצרכיו נחשב כגזלן ואסור לו לתת ריבית, אבל אם השתמש רק בחלק של המלווה לצרכיו, ולא בכל המעות, צריך לתת על אותו חלק את הריוח, אמנם כתב בחו"ד שכאשר מחזיר צריך להקנות לו ע"י אחר, וא"כ לכאורה זה לא יועיל, ובפרט כאשר משתמש בכל הכסף שקיבל, כלומר לא רק בפלגא מלוה אלא גם בפקדון לשימוש צרכיו, שלא שייך כל זה ואסור.

ד. לדעת הט"ז, מאחר ובתחלה בא לידו בתורת היתר, אפילו אם סיכמו כשהגיע התאריך שבו נגמר זמן העיסקא שיהפך להלואה, אם בפועל עשה בזה עיסקא מותר, וצריך לתת לו כפי דמי שיעור העיסקא, ורק אם הוציא את זה אח"כ להוצאותיו אינו נותן לו מכאן ולהבא, וכ"ש כאשר מסכמים להדיא שממשיכים את העיסקא שלא צריך שוב קנין.

ה. אפילו שכאשר נותן לו חפצים למכור יכול לקבל עליו הלוקח יותר אחריות מפני שבעצם מוגדר כמכירה וכמש"כ הש"ך, וכן בחפצים שבמהותם אמורים לחזור לבעלים מבואר לעיל שיכול המקבל לקבל עליו חלק מהאחריות, כאשר נותן לו כלים או חפצים למכור ולהתעסק בכספים, וכ"ש כאשר נותן לו כסף בעין מאחר והכל כאן בצורת הלואה, מבואר ברמ"א שצריך הנותן לקבל עליו כל האחריות של החלק שמוגדר כעיסקא. אלא שאם המשקיע יסייע לו קצת במכירה או בקשרי המסחר וכדו', מבואר בר"מ שמוגדר כשותפות ולא כעיסקא ודינו כדלהלן, וכן אם המקבל גם ישתתף אפילו קצת בהשקעה של כל העיסקה, מבואר ברמ"א שנחשב ששתיהם שותפים ממש ויכולים לחלוק בכל צורה שירצו, ובחכמ"א כתב שדין זה הינו אפילו כאשר אחד השקיע יותר מהשני, אמנם מבואר בחו"ד שזה רק כאשר ההסכם הוא שהמקבל יקבל חלק שוה בריוח ובהפסד, כלומר אמנם יכול המקבל לקחת ע"ע את האחריות על ההשקעה באחוזים גבוהים ולא לפי פלגא מלוה, אבל גם ברווחים צריך שיקח ע"ע לפי אותם אחוזים, וכן מאחר וזה נחשב לשותפות, יכולים להיות אחוזי הריוח וההפסד שוים ממש, ולא כבכל עיסקא שצריך שהריוח יהיה יותר מההפסד, אבל בדרכ"ת הביא מאחרונים שכל מש"כ החו"ד שצריך שההפסד והריוח יהיו באחוזים שוים, זה רק כאשר ההתחייבות על ההפסדים הם לא רק מההשקעה בעסק אלא שגם יביא מביתו, ואז נחשב להלואה, אבל כל שההפסד יהיה עדיין מתוך האחוזים שיש למקבל העיסקא עצמו זכות לקבל מתוך העסק עצמו, אפילו שזה יותר מאחוזי הרווחים שמקבל, ג"כ מותר, אמנם דעת הר"מ אינו כן, אלא שכל שרק אחד מתעסק לבדו במעות, אפילו ששתיהם השקיעו דינו כעיסקא ממש ורק אם שתיהם מתעסקים אפילו משהו נהפך לעסק.

ו. אפילו שאינו ודאי שיצטרך לשלם ע"ז כסף, מ"מ הוא צד אחד בריבית, אמנם כאן גרע כי יש כבר עיקול ועצם הפעולה להוריד גם שוה כסף ואפשר שיחשב לר"ק ואפילו אם לא היה צריך לשלם ע"ז גם יצטרך לשלם שכר פעולה, אבל אם סתם אומר לו שיפטור לו את החוב תמורת תשלום שנותן לו אמנם זה פחות אבל מאחר ואפשר שיוכל לסדר את הכל ללא תשלום או חלקי הרי זה כקונה את החוב בפחות שמותר.